

UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA ZEMLJE BRICS-A

Kondulukov, Aleksej

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:843899>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD
UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA ZEMLJE BRICS-A

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Vladimir Šimić

Student:

Aleksej Kondulukov, bacc.oec.

Split, kolovoz 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
1.1. Problem istraživanja.....	1
1.1.1. Povijest globalizacije.....	1
1.1.2. Pojam, podjela i mjerenje globalizacije.....	4
1.1.3. Utjecaj globalizacije	6
1.1.4. BRICS.....	7
1.2. Predmet istraživanja	9
1.3. Ciljevi istraživanja.....	10
1.4. Hipoteze istraživanja	10
1.5. Metode istraživanja	11
1.6. Korišteni pokazatelji	12
1.7. Doprinos istraživanja.....	13
1.8. Struktura diplomskog rada	14
2. GLOBALIZACIJA, GOSPODARSKI RAST I NJIHOVA POVEZANOST	15
2.1. Globalizacija.....	15
2.1.1. Definicija i razvoj globalizacije.....	15
2.1.2. Hiperglobalizacija.....	18
2.1.3. Dimenzije globalizacije	21
2.1.4. Mjerenje globalizacije	22
2.1.5. KOF indeks.....	23
2.2. Gospodarski rast.....	25
2.2.1. Modeli gospodarskog rasta	26
2.3. Međusobna povezanost gospodarskog rasta i globalizacije.....	27
2.3.1. Trgovinska globalizacija.....	29
2.3.2. Financijska globalizacija	29
3. DRŽAVE BRICS I GLOBALIZACIJA	31
3.1. Gospodarski rast i globalizacija država BRICS	31
3.2. Utjecaj globalizacije na gospodarski razvoj država BRICS.....	34
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE UTJECAJA GLOBALIZACIJE NA DRŽAVE BRICS	36
4.1. Varijable i metode	36
4.1.1. Zavisna varijabla – godišnja stopa rasta BDP-a po stanovniku.....	36
4.1.2. Nezavisne varijable.....	37

4.2. Empirijsko istraživanje.....	41
4.3. Osvrt na istraživačke hipoteze.....	43
5. ZAKLJUČAK	46
LITERATURA.....	47
TABLICE, GRAFIKONI I SLIKE	52
SAŽETAK	53
SUMMARY	53

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

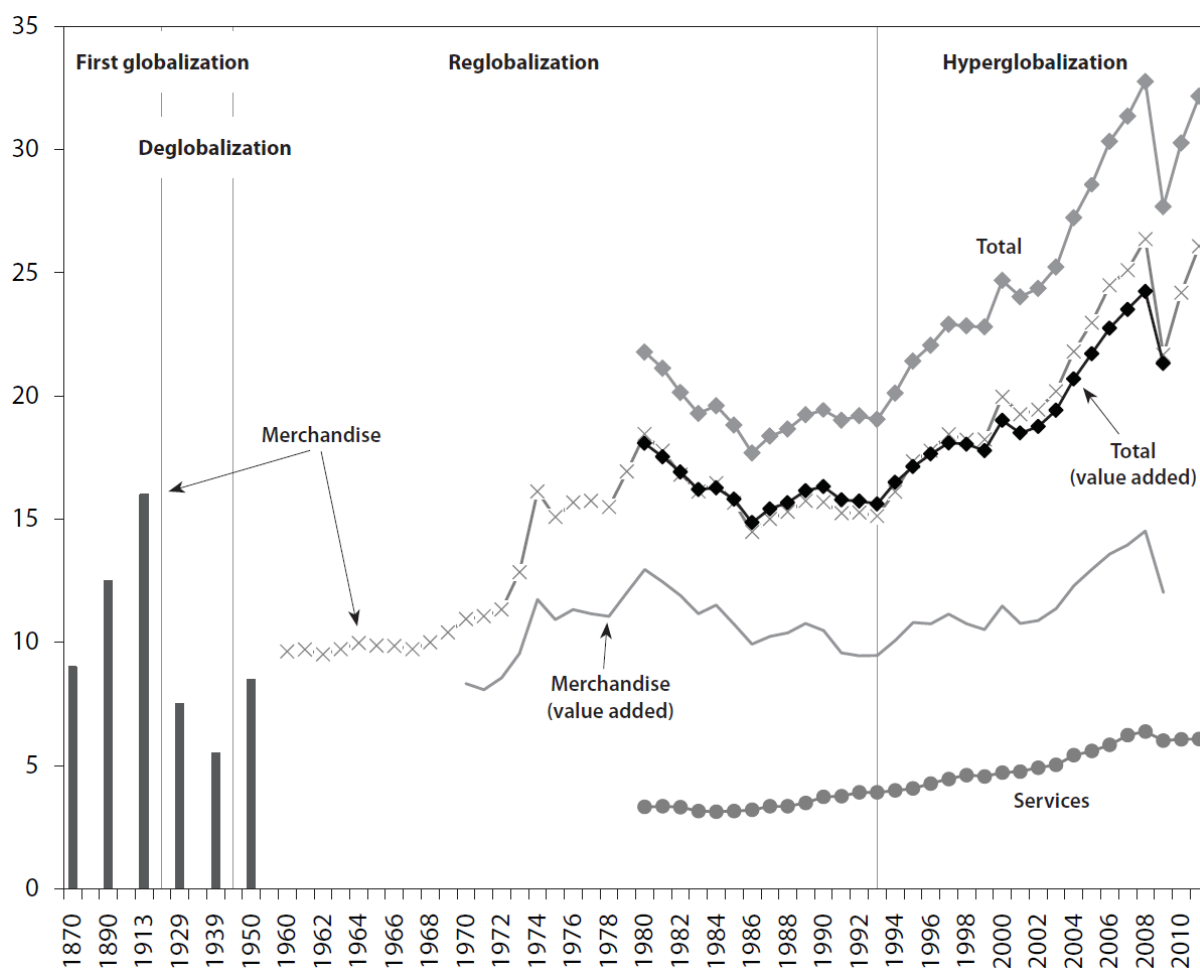
1.1.1. Povijest globalizacije

Globalizacija nije proces prisutan samo u moderno doba – nego dugoročan proces koji prati razvoj našeg svijeta. Postoji nekoliko pogleda na razvoj globalizacije kroz povijest, te se sam proces globalizacije obično dijeli u nekoliko faza. Tako naprimjer prema Hobermanu (2014) globalizacija je počela sa uspjesima europskih istražitelja u geografskim otkrićima, a konkretnije sa Kolumbovim otkrićem Amerike u 1492. godini. Prema O'Rourke i Williamsonu (1999) prva faza je počela u kasnim 1840-im i ranim 1850-im godinama, dok Hoberman kaže da je to već druga faza globalizacije. O'Rourke i Williamson navode da uz takve događaje kao što su *Corn Laws* (kukuruzni zakoni) u Engleskoj 1846. godine, prva dobrovoljna masovna migracija ljudi u Irskoj zbog gladi 1845. godine, te gradnja prvog podvodnog telegrafskog kabla ispod La Manche-a u 1851. godini, koji je povezo finansijska tržišta Londona i Pariza, još više su doprinijeli globalni događaji kao što su smanjenje troškova morskog prijevoza ili smanjenje tarifa u Britaniji. Ova faza skoro kod svih stručnjaka i znanstvenika je završila sa početkom Prvog svjetskog rata u 1914. godini zbog jasnih razloga.

Nakon Prvog svjetskog rata slijedila je Velika depresija a onda i Drugi svjetski rat. Tako je sljedeća faza globalizacije počela tek nakon završetka Drugog svjetskog rata i traje sve do danas. Hoberman zove ovu fazu fazom moderne globalizacije. Međutim, u 1990-im godinama proces globalizacije je postao brži nego ikad u povijesti, te pojedini znanstvenici to izdvajaju kao posebnu fazu - hiperglobalizaciju.

Termin hiperglobalizacije je uveo Dani Rodrik 2011. godine u svojem radu „The globalization paradox: democracy and the future of the world economy“. Subramanian i Kessler (2013) u svom radu također izdvajaju četvrtu fazu globalizacije, i to pod istim imenom hiperglobalizacije od 1993. godine do danas. Kao dokaz autori koriste odnos svjetske trgovine prema svjetskom BDP-u: od 1850-ih do 1914. godine udio trgovine u BDP-u se popeo sa 9% na 16%, tijekom razdoblja svjetskih ratova i Velike depresije se spustio na 5,5% te dosegao razinu 1914. godine ponovo tek u kasnim 1970-im. Tijekom četvrte faze odnos izvoza roba i usluga prema svjetskom BDP-u porastao je već na 33% u 2011. godini. Faze globalizacije su prikazane i na sljedećem grafu.

Grafikon 1. Faze globalizacije

Izvor: Subramanian, A. i Kessler, M. (2013) *The Hyperglobalization of Trade and Its Future. Working Paper 13-6*, srpanj 2013. Str. 39.

Autori su za izračun koristili službene podatke od Klasinga i Milionisa (2012), Svjetske trgovinske organizacije te Johnsona i Noguere (2012). Potrebno je napomenuti da autori gledaju obujam vanjske trgovine kao jedan od glavnih faktora te ignoriraju druge također bitne aspekte globalizacije.

Subramanian i Kessler također koriste podatke o državama koje konvergiraju prema SAD-u (rastu i razvijaju se brže te na taj način smanjuju svoj zaostatak u razvoju u odnosu na SAD) – tako prije 1990-ih samo 30% država u razvoju konvergiralo je prema SAD-u dok nakon toga čak njih 75%.

Možemo izdvojiti nekoliko faktora koji su potencijalno imali izravan pozitivan utjecaj na takav rast globalizacije ili pojavu hiperglobalizacije:

- Kolaps SSSR-a i pad Berlinskog zida u 1989.-1991. godinama, te povezan s time i kraj hladnog rata omogućili su bolju razmjenu znanja, tehnologija, roba, usluga, kapitala između „zapadnog“ i „istočnog“ bloka. Trgovina je prije toga bila značajno ograničena političkim preprekama. Također, resursi usmjereni na razvoj vojnih tehnologija zbog hladnog rata mogli su biti preraspodijeljeni na gospodarski rast. Međutim u ovom slučaju postavlja se pitanje koliko su ovi događaji utjecali na razvoj globalizacije i da li je možda suprotno – razvoj globalizacije uzrokovao takve događaje. Tako Lockwood 2000. godine u svojoj knjizi „The Destruction of the Soviet Union: A Study in Globalization“ tvrdi da je „jedan od učinaka globalizacije slabljenje sposobnosti nacionalnih država da djeluju kao ekonomski akteri. Sve se više država nalazi u nemogućnosti kontrolirati svoje (sve manje) „nacionalne“ ekonomije u relativno slaboj poziciji u odnosu na globalni kapital. Kad se ekonomski kapacitet država počeo raspadati, zvono je posvuda zazvonilo za 'jake države' - ali je najtragičnije bilo za one u sovjetskom bloku.“
- Razvoj informatičkih tehnologija – IT i ICT industrija, računala, mobilne tehnologije, komunikacije, interneta stvari (internet of things), robotike, umjetne inteligencije itd. Subramanian i Kessler kažu da je nagli rast svjetskog izvoza u fazi hiperglobalizacije iznenađujući jer su se troškovi prijevoza smanjivali čak i sporije nego prije, ali naglašavaju da se značajno smanjila cijena razmjene informacija i komunikacije. Richard Baldwin 2016. godine u svom radu „The Great Convergence“ objašnjava da tzv. „*Great Divergence*“ (brzi rast zapadnih i sjevernih zemalja u odnosu na ostatak svijeta u 19. stoljeću) je bio prouzročen kombinacijom malih prepreka za trgovinu ali i skupom cijenom komunikacija (nakon industrijske revolucije, „sjever“ tj. razvijene države su imale razvijeniju industriju što je potaklo i rast inovacija u njima ranije nego u ostalim državama). Prema Baldwinu, ICT industrija oko 1990-ih godina drastično je smanjila troškove komunikacije u razmjeni inovacija ili kako autor to zove troškove razmjene ideja te prouzrokovala novu fazu globalizacije. Novu fazu globalizacije povezanu s razvojem ICT i IT industrija priznaje i poslovni svijet – tako na zadnjem najpoznatijem i najvećem ekonomskom forumu u Švicarskom Davosu svjetski najutjecajnije ekonomske i političke vođe raspravljali su o „Globalizaciji 4.0“¹ – globalizacija u doba četvrte industrijske revolucije.

¹ Globalization 4.0: Shaping a Global Architecture in the Age of the Fourth Industrial Revolution (2019).
URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_AM19_Meeting_Overview.pdf (04.2019.).

1.1.2. Pojam, podjela i mjerenje globalizacije

Da bi bolje razumjeli utjecaj globalizacije na države moramo dublje razumjeti što se podrazumijeva pod tim pojmom te kako možemo mjeriti globalizaciju i njen utjecaj.

Ne postoji jedinstvena dogovorena definicija globalizacije, te različiti autori na različit način pristupaju tom konceptu. Prema Šporer (2000) „globalizacija je posljednji stadij u stalnom procesu društvene promjene te proces pretvaranja odvojenih nacionalnih ekonomija u integriranu svjetsku ekonomiju“. Shahzad (2006) navodi da se taj pojam općenito odnosi na širenje globalnih veza, organizaciju društvenog života na globalnoj razini i rast globalne svijesti, a time i na konsolidaciju svjetskog društva. Općenito pod pojmom globalizacije u većini slučajeva podrazumijeva se proces postupnog ukidanja prepreka protoku roba, kapitala, ljudi, tehnologije i ideologije među različitim državama svijeta.

Gygli, Haelg i Sturm (2018) u svom radu nad najnovijom verzijom KOF indeksa za mjerenje globalizacije definiraju proces kao „proces stvaranja mreža veza među sudionicima na unutar-ili multi-kontinentalnim udaljenostima, posredovanih kroz različite tokove, uključujući ljude, informacije i ideje, kapital i dobra“, te „proces koji narušava nacionalne granice, integrira nacionalne ekonomije, kulture, tehnologije i upravljanje te stvara složene odnose međusobne ovisnosti“.

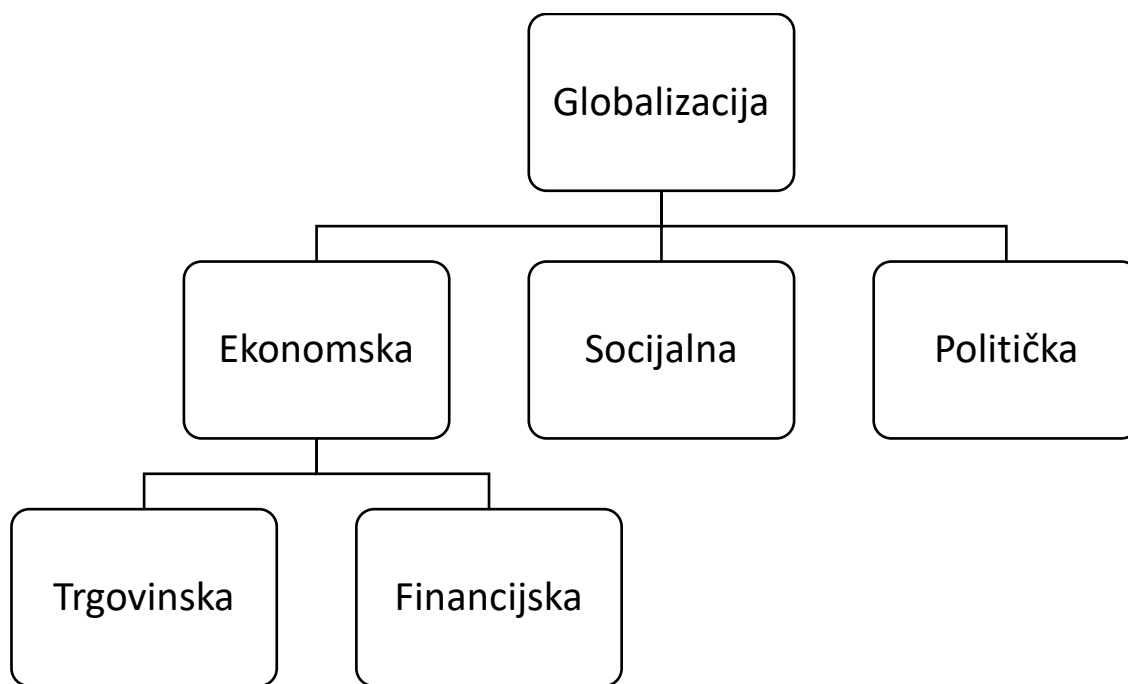
Puno autora i organizacija pokušavaju izmjeriti globalizaciju i njen utjecaj te usporediti koliko uspješno različite države sudjeluju u tom procesu. Globalizacija se često mjeri, a često se i krivo interpretira putem drugih, većinom ekonomskih pokazatelja. Tako naprimjer Big Mac Indeks uspoređuje PPP (paritet kupovne moći), a ne globalizaciju države. Također, FDI (strane direktne investicije) ili obujam vanjske trgovine su više povezane sa globalizacijom ali ipak sagledavaju samo jedan od aspekta globalizacije, te zanemaruju ostale kao što su na primjer socijalni aspekti. Sagledavanje samo jednog aspekta može dati krivu interpretaciju ako rezultate proširimo na cijelu globalizaciju.

Indeksi globalizacije su kompleksni i obuhvaćaju različite dimenzije ekonomskog, socijalnog, političkog, tehnološkog, i kulturološkog razvoja – kao takve možemo izdvojiti KOF Globalisation Index koji je izradio Axel Dreher u 2003. godini ili Maastricht Globalisation Index (nadalje MGI) koji je izradio Martensom i Zyweitzom u 2006. godini. Oba indeksa uzimaju u obzir više dimenzija i pokazatelja te se mogu smatrati najobuhvatnijim indeksima za mjerenje globalizacije. Oba indeksa su također obnovljena kasnije sa novim podacima.

Autori rada „The KOF Globalisation Index – Revisited“ – najnovija verzija KOF indeksa od 2018. godine Gygli, Haelg i Sturm (2018) dijele globalizaciju na tri dimenzije: ekonomsku, socijalnu i političku. Dreher, Gaston i Martens u svom radu „Measuring Globalisation: Gauging Its Consequences“ (2008) uspoređuju dva indeksa te naglašavaju bitne razlike: MGI indeks uključuje dodatnu dimenziju okoliša (environmental), te podešavanje varijabla uključenih u indeks prema geografskom položaju države. Međutim, autori tvrde da rezultati izračuna kod oba indeksa ne ovise bitno o razlikama u metodologiji.

U okviru ovog rada detaljnije je obrađena ekonomska dimenzija globalizacije prema podjeli na trgovinsku i financijsku globalizaciju u KOF indeksu. Trgovinska globalizacija se može definirati kao sloboda kretanja roba i usluga među državama i uklanjanja prepreka trgovini robama i uslugama, dok financijska globalizacija se odnosi na kretanja kapitala i investicija među zemljama.

Grafikon 2. Dimenzije globalizacije

Izvor: Izrada autora prema Gygli, S.; Haelg, F.; Sturm, J. (2018) *The KOF globalisation Index – revisited*. KOF Working Papers, No. 439, veljača 2018. URL: https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Globalization/2018/KOF_Globalisation%20Index_Revisited.pdf (04.2019.).

1.1.3. Utjecaj globalizacije

Utjecaj globalizacije na države je raznolik isto tako kako je i svaka država različita – razlikuju se po broju stanovnika, vjeroispovijesti, povijesti, geografskom položaju, te puno drugih čimbenika koji mogu kako poticati tako i stvarati prirodne prepreke za globalizaciju i povezanost država. Tako prema Vujakovic (2010) geografski položaj, tj. udaljenost države od trgovinskog partnera ima izravan utjecaj na globalizaciju i indeks globalizacije, te ako se taj aspekt ne uzme u obzir kod izračuna, regionalna povezanost se može pomiješati sa globalnom. Iz brojnih izvora literature može se zaključiti da globalizacija može imati kako pozitivni tako i negativni utjecaj na države uključene u taj proces. Tako Das (2004) tvrdi da je globalizacija povećala prosječan svjetski BDP po stanovniku skoro tri puta u 25 godina, a posebno je veliki utjecaj imala na rast takozvanih *emerging markets* (ekonomija u razvoju, posebno Kina, Indija, Indonezija i još nekoliko država) dok je u suprotnom slučaju države Supsaharske Afrike gurnula u još veću zaostalost i siromaštvo. Autor također tvrdi da je globalizacija imala takve negativne učinke kao rasprostranjenje HIV-a i AIDS-a ili terorističke napade (npr. „9/11“ napad u SAD-u). U pojedinim slučajevima stručnjaci i dalje diskutiraju da li je globalizacija imala pozitivan ili negativan učinak i u kojoj mjeri je uopće utjecala na promjene u svijetu? Tako naprimjer Grgurić (2004) kaže da “nedvosmislen utjecaj globalizacije na rast, nejednakost i siromaštvo još nije potvrđen“, te se pita „je li za povećanje nejednakosti u svijetu kriva globalizacija ili otpor globalizaciji“?

Prema istraživanjima ekonomska dimenzija globalizacije najviše je utjecala na gospodarski rast država². Međutim, ova grana globalizacije i dalje izaziva puno rasprava među znanstvenicima – posebice financijska strana ekonomske dimenzije. Primjerice, Mishkin (2009) u svom radu tvrdi da se ekonomisti slažu oko pozitivnih činjenica trgovinske globalizacije, dok financijska strana ostaje vrlo kontroverzna (posebno za države u razvoju), ali da ipak ne smijemo njoj okrenuti leđa. Uz pravilnu provedbu, globalizacija bi prema njemu trebala pozitivno utjecati na sve sudionike u tom procesu. Autor izdvaja nekoliko pravila za takvu provedbu kao što su razvijanje snažnih imovinskih prava, jačanje pravnog sustava, smanjenje korupcije, poboljšanje kvalitete financijskih informacija, poboljšanje korporativnog upravljanja i ukidanje usmjeravanja kreditnih tokova od strane države. Autor također daje smjernice za sprječavanje financijskih kriza, koje su negativna posljedica nepravilno provedene financijske globalizacije. Međutim, suprotno njemu Rodrik i Subramanian (2009) tvrde da je financijska

² Dreher, A. (2003) Does Globalization Affect Growth? University of Mannheim Working Paper. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.348860> (04.2019.).

globalizacija razočarala i da nije generirala očekivani rast u ekonomijama u razvoju, te da „sve dok svjetsko gospodarstvo ostaje politički podijeljeno među različitim suverenim i regulatornim tijelima, globalne financije su osuđene da pate od deformacija daleko više od domaćih financija“.

1.1.4. BRICS

Brojni ekonomisti istražuju i analiziraju utjecaj globalizacije ili pojedinih dimenzija globalizacije na pojedine države ili skupine država kao što su Europska Unija, Jugoistočna Azija, države u razvoju, Istočna Europa i slično. Kod istraživanja utjecaja globalizacije na skupine država pokušava se objediniti države po nekom aspektu (geografskom, političkom, ekonomskom ili drugo) i proučiti utjecaj globalizacije na njih kako bi se što bolje razumjelo sam proces globalizacije, te utjecaj procesa globalizacije na taj aspekt.

U ovom radu će se proučiti utjecaj ekonomske globalizacije na zemlje BRICS-a. Zašto baš zemlje BRICS-a i što ih čini posebnima i zanimljivima? Države BRICS-a čine Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južnoafrička Republika. Njih karakteriziraju veliki broj stanovnika (oko 40% od ukupnog stanovništva Zemlje³), relativno jeftina radna snaga, obilje resursa potrebnih za ekonomski rast (poljoprivredno zemljište u Brazilu, nafta i prirodni plin u Rusiji, jeftina radna snaga i ljudski kapital u Kini i Indiji te prirodni resursi i mineralne sirovine u JAR-u) i aktivno sudjelovanje te veliki utjecaj na međunarodne odnose i međunarodno poslovanje cijelog svijeta.

Termin BRIC (bez Južnoafričke Republike) se pojavio u 2001. godini nakon publikacije rada Jima O'Neila⁴ u kojem je on zajedno s drugim ekonomistima Goldman Sachs-a analizirao stanje svjetske ekonomije, uspoređivao različite ekonomske pokazatelje država BRIC-a i G7, te pokušavao dati svoja predviđanja za sljedeće desetljeće. Prema podacima je već u to vrijeme udio zemalja BRIC-a u svjetskom BDP-u bio 23,3% (izračunato koristeći metodu pariteta kupovne moći), a Kina je postala jedan od najvećih trgovaca svijeta – treća najveća nacija po obujmu trgovine ako se uključi i Hong Kong, a tek 2001. godine se priključila Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO)⁵. O'Neil je naglašavao važnost rastućih ekonomija BRIC

³ BRIC Countries 2019. URL:<http://worldpopulationreview.com/countries/bric-countries/> (04.2019).

⁴ O'Neill, J. (2001) Building Better Global Economic BRICs, Global Economics Paper No: 66. URL: <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> (04.2019.).

⁵ China and the WTO. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm (04.2019.).

zemalja i njihovog utjecaja na globalnu ekonomiju, te važnost njihovog uključivanja u razgovore s vodećim svjetskim ekonomijama (G7) u budućnosti.

Od 2009. godine zemlje BRIC-a su počele sa redovitim okupljanjima, a u prosincu 2010. godine na poziv BRIC država skupini se priključila i Južnoafrička Republika⁶. Stuenkel (2013) je analizirao utjecaj ulaska JAR-e u BRICS i zaključio da su od tog trenutka BRICS postali „politički blok, a ne više samo investicijska kategorija koju je osmislio ekonomist u Goldman Sachs“. Međutim, postoje dvojbe da li JAR zaslužuje biti član BRICS-a ili ona ipak nije na toj razini. Tako kreator akronima BRIC u svom kasnijem članku „Leading a continent to a place in BRICS and beyond“ u 2012. godini tvrdi da je JAR značajno manja ekonomija od članica BRIC-a – njeno stanovništvo je značajno manje, BDP u 2011. godini bio je samo na razini $\frac{1}{4}$ BDP-a Rusije ili Indije, $\frac{1}{5}$ BDP-a Brazila ili tek samo $\frac{1}{18}$ BDP-a Kine, te da su u 2011. godini postojale ekonomije u razvoju značajno snažnije od JAR-e (kao što su na primjer Južna Koreja, Meksiko, Turska). Stuenkel također tvrdi da se uključenje JAR-e u blok dogodilo zbog usuglašene vanjske politike JAR-e s vanjskim politikama država članica, te da je uključenje JAR-e poboljšalo imidž zemalja BRICS-a kao predstavnika država u razvoju (emerging markets) na svjetskoj razini, te da „nije smanjilo sposobnost BRICS-a da održi suradnju, već je povećalo njihove kapacitete za razvoj zajedničkih stavova“.

Postoje različita istraživanja koja govore o brzom rastu ekonomija u razvoju među kojima su uključene i zemlje BRICS-a. Usanov et al. (2012) došli su do zaključka da su zemlje u razvoju značajno ubrzale svoj ekonomski rast u razdoblju od 2002. do 2012. godine u odnosu na prethodno desetljeće. U istom razdoblju zemlje OECD-a (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj; uključuje 35 država „razvijenog zapada“) su bilježile usporavanje rasta zbog recesija i financijske krize 2007-2008. godine. Međutim zemlje BRICS+ (u kontekstu rada Usanova et al. – 5 zemalja BRICS-a plus Turska, Indonezija i Južna Koreja) su i dalje lošije od zapadnih država ako se usporede pokazatelji po stanovniku. Njihova tehnološka razvijenost i istraživački kapaciteti još uvijek dosta zaostaju za zapadom.

Brojni ekonomisti žele razumjeti što privlači investitore i biznis u BRICS države i što uzrokuje njihov brzi rast, te pokušavaju kreirati predviđanja i procjene za budući razvoj. Tako su Ranjan i Agrawal pokušali razumjeti faktore koji privlače vanjske direktne investicije (FDIs) u BRIC države od 1975. do 2009. godine. Njihov zaključak je da su veličina tržišta, ekonomska

⁶ BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa). URL: <https://www.gov.za/about-government/brics-brazil-russia-india-china-south-africa-1> (04.2019.).

stabilnost i perspektive rasta, troškovi rada, infrastrukturni objekti i otvorenost trgovine sve mogući faktori za privlačenje stranih investicija, dok ukupna radna snaga i bruto investicije nisu.

Različiti autori i ekonomisti također su analizirali povezanost BRICS-a i globalizacije. Beausang (2012) u svojoj knjizi analizira ekonomski i politički rast BRIC-a, te pokušava spekulirati o budućnosti država članica u globaliziranom svijetu (njen rad predstavlja negativniju viziju budućnosti zemalja BRIC-a što svjedoči o podijeljenosti stručnjaka i oko ove teme). Drugi autori razmatraju države BRICS-a i utjecaj globalizacije na njih pojedinačno – posebno velik broj ekonomista analizira Kinu i Indiju kao dvije najveće svjetske države po broju stanovnika.

1.2. Predmet istraživanja

Iz gore opisanog problema istraživanja proizlazi i predmet istraživanja – utjecaj globalizacije, posebno njene ekonomske dimenzije, na gospodarski rast država BRICS-a u razdoblju nakon 1992. godine.

Dolje su izdvojeni nekoliko glavnih faktora opisanih u problemu istraživanja koji su doveli do takve definicije predmeta istraživanja:

- Globalizacija je dugoročni proces koji se ubrzao u zadnjih nekoliko desetljeća te utječe na sve aspekte našeg života.
- Ekonomska globalizacija prema istraživanjima ima najveći utjecaj na cjelokupni proces globalizacije. S obzirom na kompleksnost procesa globalizacije nije moguće u jednom radu obuhvatiti i detaljno analizirati sve aspekte globalizacije kao ni obraditi sve države uključene u taj proces. Stoga u ovom radu će se posebno obraditi ekonomska globalizacija te njeni financijski i trgovinski aspekti.
- Zemlje BRICS-a su posebne po cijelom nizu pokazatelja, prezentiraju veći dio svijeta (a posebno država u razvoju) po stanovništvu i veličini tržišta, a istovremeno se međusobno razlikuju po geografskom položaju, kulturama, povijesti, te političkom sustavu.
- U razdoblju nakon 1992. godine proces globalizacije se naglo ubrzao, a određeni autori to razdoblje svrstavaju čak i u posebnu fazu razvoja globalizacije.

1.3. Ciljevi istraživanja

Na temelju prethodnih razmatranja definiran je glavni cilj istraživanja:

- Utvrditi postojanje utjecaja globalizacije, a posebno ekonomske dimenzije globalizacije, na gospodarski rast i razvoj država BRICS-a.

Također, izdvojeni su i pomoćni ciljevi ovog rada u svrhu boljeg razumijevanja i bolje obrade glavnog cilja:

- Objasniti različite aspekte globalizacije kao i sam pojam. U svrhu toga u ovom radu su navedena različita teorijska objašnjenja procesa globalizacije i njegove specifičnosti.
- Objasniti način mjerenja globalizacije te posebno ekonomske dimenzije globalizacije.
- Analizirati pojedinačan utjecaj financijske i trgovinske globalizacije, kao dvije grane ekonomske globalizacije, na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a, te ukoliko postoji usporediti njihovu ulogu u gospodarskom rastu i razvoju zemalja BRICS-a.
- Provesti usporedbu promatranih zemalja i usporedbu sa drugim zemljama (tzv. *high income* država kao primjer država koje su već postigle određenu razinu razvijenosti i bogatstva).
 - *High income* države (države visokog dohotka) su definirane prema definiciji Svjetske Banke. *High income* države su države koje su u 2017. godini ostvarile bruto nacionalni dohodak po stanovniku (BND) od 12.056 US dolara na više.⁷ Takvu definiciju koriste i autori KOF indeksa koji će se koristiti u ovom radu⁸.

1.4. Hipoteze istraživanja

Na osnovi postavljenih ciljeva, definiranog problema istraživanja, te opisanog gore problema istraživanja postavljene su hipoteze ovog rada:

H₁: Globalizacija pozitivno utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a.

Globalizacija će se mjeriti pomoću KOF indeksa. Kako je opisano u problemu istraživanja, autori KOF indeksa dijele globalizaciju na tri grane: ekonomsku, socijalnu i političku. S

⁷ World Bank Country and Lending Groups. URL:

https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519#High_income (04.2019).

⁸ Campos, N. i Gassebner, M. (2009) International terrorism, political instability and the escalation effect. KOF Working Papers, No. 220, ožujak 2008. URL:

<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/50342/1/61501688X.pdf> (04.2019).

obzirom na navedeno, definirana je sub-hipoteza H_{1.1}, koja se odnosi na ekonomsku globalizaciju:

H_{1.1}: Ekonomska globalizacija pozitivno utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a.

Također, kako je u problemu istraživanja objašnjeno, ekonomska dimenzija se dijeli na dva dijela – financijsku i trgovinsku globalizaciju, koji ponekad imaju suprotan učinak. Stoga definirane su dodatne sub-hipoteze:

H_{1.1.1}: Financijska globalizacija pozitivno utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a.

H_{1.1.2}: Trgovinska globalizacija pozitivno utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a.

S obzirom da financijska i trgovinska globalizacija ponekad imaju različiti učinak, istražiti će se da li postoji razlika u njihovom utjecaju na zemlje BRICS-a. Iz toga proizlazi druga hipoteza:

H₂: Trgovinska globalizacija ima jači utjecaj na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a od financijske globalizacije.

Prema Subramanianu i Kessleru u zadnjih nekoliko desetljeća (u vrijeme hiperglobalizacije) se događa konvergencija država u razvoju prema SAD-u. „Pod pojmom ekonomska konvergencija podrazumijeva se proces približavanja vrijednosti ekonomskih varijabli među zemljama i to tako da slabije razvijene zemlje bržim razvitkom sustignu razvijenije“ (Bilas, 2005., str. 221). Iz ove definicije je jasno zašto je konvergencija toliko bitna za ekonomije u razvoju, te zašto ovo pitanje također izaziva rasprave među ekonomistima. U ovom radu testirat će se povezanost globalizacije i konvergencije na primjeru zemalja BRICS-a prema *high income* zemljama, te iz toga proizlazi sljedeća hipoteza:

H₃: Brži rast globalizacije zemalja BRICS-a u usporedbi s *high income* zemljama kao učinak ima konvergenciju zemalja BRICS-a prema *high income* državama.

1.5. Metode istraživanja

U ovom radu dominantna je pozitivistička istraživačka filozofija te se koristi deduktivan pristup istraživanju na način da će se postojeće teorije testirati na određenom uzorku (zemlje BRICS-a). Prikupljeni su kvantitativni podaci kojima će se objasniti uzročni odnosi među

varijablama kao što su KOF indeks globalizacije i BDP država. Također, radi se o razvojnom istraživanju s obzirom da će se već poznate teorije testirati na specifičnom području – državama BRICS-a.⁹ Postavljene hipoteze će se statistički testirati te će se prihvatiti ili odbaciti.

U izradi rada koriste se sekundarni podaci svjetski priznatih institucija kao što su World Bank, IMF, WTO, te je korištena literatura domaćih i stranih autora iz područja ekonomike i globalizacije (znanstveni članci i časopisi, službene internet stranice). Uzorak na kojem se provodi istraživanje čine države BRICS-a.

Statističko istraživanje odnosi se na analizu podataka prikupljenih od strane gore navedenih institucija pomoću statističkih metoda:

- Istraživat će se jačina i smjer korelacije među varijablama.
- Koristit će se model višestruke regresije. Na osnovi dobivenih rezultata formulirat će se zaključci o povezanosti i jačini utjecaja globalizacije na gospodarski rast promatranih država.
- Panel analiza pet država BRICS-a.

1.6. Korišteni pokazatelji

Kao što je već bilo navedeno u uvodu globalizacija je vrlo kompleksan pojam te se postavlja pitanje kako mjeriti i usporediti globalizaciju u različitim državama. S obzirom da cilj ovoga rada nije utvrditi najbolji i najprikladniji način mjerenja globalizacije u državama BRICS-a, koristit će se već postojeći KOF indeks. KOF indeks obuhvaća sve dimenzije globalizacije i uključuje jako velik broj faktora, te također daje ocjene ekonomskoj globalizaciji te pojedinačno financijskoj i trgovinskoj. KOF indeks dijeli indekse na *de facto*, *de jure* i opći (overall) indeks. Prema autorima Gygli, Haelg i Sturm (2018.) *de facto* indeks uključuje varijable koje prikazuju tokove i aktivnosti. S druge strane *de jure* indeks uključuje varijable koje predstavljaju politike koje omogućuju tokove i aktivnosti. U ovom radu će se koristiti opći indeks zbog njegove univerzalnosti. Spomenuti autori također tvrde da opći KOF indeks globalizacije obuhvaća sve dimenzije i karakteristike globalizacije te je prikladan za provedbu istraživanja.

⁹ Tkalac Verčić, A.; Sinčić Ćorić, D.; Plošli Vokić, N (2010) Priručnik za metodologiju istraživačkog rada. Zagreb: M.E.P. d.o.o.

Kao pokazatelji gospodarskog rasta i razvoja u radu su korišteni BDP i BDP po stanovniku zbog sljedećih razloga:

- Bruto domaći proizvod (BDP) pokazuje vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u određenoj zemlji u određenom razdoblju (najčešće – tijekom jedne godine). BDP se koristi kako bi se ocijenila veličina i stupanj rasta ekonomije promatrane zemlje.
- BDP po stanovniku (per capita) je ukupan BDP države podijeljen sa brojem stanovnika. Ovaj način mjerenja BDP-a izbjegava razlike prouzročene razlikama u broju stanovnika među državama. Također, u ovom radu se koristi metoda pariteta kupovne moći (PKM) radi boljeg uspoređivanja životnog standarda stanovništva među državama.

Iznose BDP-a i BDP-a po stanovniku mjere se u US dolarima kako bi se sve moglo prikazati na pregledan način te navedeni podaci su već u takvom obliku prikupljeni sa službenih stranica financijskih institucija. BDP država će se također mjeriti u milijunima US dolara.

Kao vremenski period koristi se razdoblje od 1993. do 2016. godine. Ovo razdoblje je odabrano zbog nekoliko razloga. Prvi razlog za odabir ovog razdoblja su promjene koje su se dogodile u početku 1990-ih godina i koji su opisane u problemu istraživanja (početak nove ere globalizacije, integracije država bivšeg SSSR-a, razvoj ICT tehnologija, i sl.). Drugi razlog je slaba dostupnost podataka za pojedine promatrane države prije tog razdoblja. Potrebno je naglasiti da radi boljeg razumijevanja i analiziranja za JAR također se koriste podaci za razdoblje od 1993. do 2016. godine bez obzira što se navedena država pridružila službenom bloku BRIC u 2010. godini. Navedene države se promatraju i analiziraju kao skupina država povezana različitim ekonomskim i globalnim aspektima a ne kao formalni politički blok.

1.7. Doprinos istraživanja

Ovaj rad doprinosi boljem razumijevanju procesa globalizacije i njegovom utjecaju na rast i razvoj zemalja BRICS-a, utjecaju pojedinih aspekata globalizacije na različite pokazatelje razvoja te njihovu međusobnu povezanost. Veliki broj različitih mišljenja i često suprotstavljeni nalazi istraživanja naglašavaju aktualnost ove teme.

U ovom radu se koriste najnoviji dostupni podaci. Također, za razliku od većine drugih radova i istraživanja, uzimaju se u obzir podaci za razdoblje nakon 1992. godine što simbolizira početak posebne faze globalizacije. Dodatno, u skoro svim postojećim znanstvenim radovima analiziraju se samo četiri države BRIC-a umjesto svih pet država BRICS-a. Zbog ovih

specifičnosti rad će omogućiti malo drugačiji pogled na BRICS skupinu, te otvara dodatne mogućnosti za uspoređivanje rezultata ili daljnja istraživanja.

1.8. Struktura diplomskog rada

Uvodni dio rada se sastoji od obrazloženja problema istraživanja, definiranja predmeta istraživanja, postavljanja hipoteza i sub-hipoteza te obrazloženja doprinosa ovog istraživanja.

U drugom dijelu objašnjen je teorijski dio globalizacije, njenih dimenzija i aspekata, utjecaja globalizacije i njenih dimenzija na države i njihov gospodarski rast (pojam i specifičnost gospodarskog rasta su također uključeni u ovaj dio rada), te načine na koji se globalizacija mjeri. Ovaj dio rada uključuje pregled i analizu dosadašnjih istraživanja iz ovog područja.

U trećem dijelu su navedene informacije o državama BRICS-a i njihovom dosadašnjem razvoju, objašnjeno je na koji način se mjeri gospodarski rast navedenih država, te je uključen pregled postojećih relevantnih istraživanja.

Četvrti dio rada sastoji se od statističkog istraživanja postavljenih hipoteza: (1) statističkog istraživanja globalizacije država BRICS, (2) posebnog statističkog istraživanja utjecaja ekonomske dimenzije globalizacije i njenih grana na zemlje BRICS-a, (3) međusobne usporedbe utjecaja trgovinske i financijske globalizacije na gospodarski rast zemalja BRICS-a, te (4) usporedbu utjecaja globalizacije na gospodarski rast država BRICS-a s utjecajem globalizacije na gospodarski rast tzv. *high income* država.

Peti dio rada obuhvaća zaključna razmatranja analiza napravljenih u radu.

2. GLOBALIZACIJA, GOSPODARSKI RAST I NJIHOVA POVEZANOST

2.1. Globalizacija

2.1.1. Definicija i razvoj globalizacije

U uvodnom dijelu je objašnjeno kako je globalizacija dugoročan i kompleksan proces koji utječe na sve više aspekata našeg svakodnevnog života. U „vrlo globaliziranim“ državama ljudi često nisu ni svjesni svih učinaka globalizacije, te koliko je taj proces utjecao i utječe na njihov život i navike. Koliko bi proizvoda ostalo na policama najbližeg supermarketa da ne stane sva hrana koja je barem djelomično dolazi iz drugih država? Pogledati film na stranom jeziku preko uređaja proizvedenog na drugom kontinentu, otići u trgovački centar, pronaći i kupiti robu ili hranu iz skoro svih krajeva svijeta i to po prihvatljivim cijenama, poslati pošiljku bilo gdje ili telefonski razgovarati iz bilo koje točke planeta preko aplikacija osmišljenih u drugim zemljama – sve navedeno je uobičajena stvar danas kod nas. Tehnologija i znanje su omogućili da to napravimo, ali zašto to nije dostupno svugdje? Što utječe na brzu ili sporiju adaptaciju tehnologija u različitim državama, zašto pojedine države su uspješnije u tome? Odgovori na ova pitanja mogu uključivati ekonomske pojmove, političke događaje, zakonske odredbe, vjerovanja i navike stanovništva, povijesni razvoj, geografski položaj i puno drugih faktora. Sve to je tijesno povezano i sa pojmom globalizacije. Što je to točno globalizacija i kako je ona postala neodvojivi dio naših života, te gdje nas ona vodi?

U uvodnom dijelu je objašnjeno da se globalizacija razvija kroz zadnjih nekoliko stoljeća, te sa vremenom postaje sve kompleksniji proces. Taj proces možemo podijeliti u četiri faze razvoja:

- Prva faza je trajala do kasnih 1840-ih i obilježena je „europskim otkrićima, trgovinom i eventualnim osvajanjima dotad nepoznatih područja Afrike, Azije i Zapadne Indije. Kroz ekspedicije koje sponzorirale države, volonteri poput Kolumba, Cortesa i Drakea pripremali su put širenju europske političke moći, ekonomskoj ekspanziji i eksploataciji novog svijeta“ (Hoberman, 2014). Autor za početak ove faze odredio je 1492. godinu, godinu otkrića Kolumba Amerike. Zašto ta godina ako su na sličan način i prijašnji imperiji utjecali na zauzete države (romanska ili mongolska imperija su također širili svoje vrijednosti i vjerovanja dok skupljali resurse iz pokorenih država). Autor naglašava da su te ekspedicije bili sponzorirane od strane države, te je to bio početak

suradnje javnog i privatnog sektora koji su stvorili pretpostavke pojavljivanju prvih transnacionalnih globalnih tvrtki kao što su „East India Company“ u budućnosti.

- Druga faza je počela u kasnim 1840-im te je trajala do početka Prvog svjetskog rata u 1914. godini. Ova faza je obilježena razvojem transnacionalne trgovine i povezanosti, te porastom nejednakosti između razvijenih (sjeverne europske države) i nerazvijenih država (ostali, većinom južnije države; The Great Divergence prema Baldwin, R., 2016). Kao glavne faktore za razvoj globalizacije u ovoj fazi Baldwin, R. (2016) navodi razvoj tehnologije „steam power“ (snaga pare) i relativno mirno povijesno razdoblje u svijetu. Ovi faktori su kao posljedicu imali drastično smanjenje troškova prijevoza roba i ljudi. To je dodatno omogućilo još bolji razvoj tehnologije, znanosti, transporta i komunikacija. O'Rourke i Williamson (1999) dodatno navode i regulativne potpore kao što su Corn Laws (kukuruzni zakoni) ili smanjenje tarifa u Engleskoj koji su smanjili regulatorne prepreke za globalniju razmjenu roba i veću migraciju ljudi. Hoberman (2014) je ukratko zaokružio da je „ovo doba transformiralo očekivanja ljudi o tome što je moguće na sličan način kako i nove medijske tehnologije koje oblikuju današnji svijet.“
- Od 1914. do 1945. godine bilo je razdoblje kada su se međunarodne veze i trgovina smanjivali i nestajali zbog svjetskih ratova, revolucija, velike depresije i njenih posljedica na svjetsku ekonomiju. Treća faza je počela nakon završetka Drugog svjetskog rata u 1945. godini te je trajala do 1990. Ovo razdoblje je obilježeno uspostavom novog svjetskog poretka, osnivanjem brojnih svjetskih institucija i razvojem IT i ICT tehnologija. Nakon završetka Drugog svjetskog rata svijetu je trebalo nekoliko desetljeća da se ponovo uspostave trgovinske veze, izgradi potrebna infrastruktura, te da se obujam trgovine vrati na razinu od 1914. godine. Nakon toga je uslijedio nagli razvoj IT i ICT tehnologija, koji je uzrokovao drastično smanjenje cijena razmjene ideja (Baldwin, R., 2016). „Komercijalno usmjerene i konkurentne ideologije kapitalizma temeljne su sile moderne globalizacije“ zaključuje Hoberman (Hoberman, 2014).
- Četvrta faza je počela otprilike u 1990. godini i traje sve do danas. Ovo razdoblje obilježava još brži razvoj tehnologija, velike političke promjene u svijetu, te nove trendove u razvoju država i svjetske ekonomije. Dani Rodrik 2011. godine uvodi termin „hiperglobalizacije“ te izdvaja ovu fazu kao posebnu fazu globalizacije. Kao dokaz

koristi odnos izvoza roba i usluga i BDP-a. Dodatno, ovu fazu obilježava „The Great Convergence“, tj. „Velika konvergencija“ – veliki rast država koje su počele konvergirati prema SAD-u (konvergirati - rasti i razvijati se brže te na taj način smanjivati svoj zaostatak u razvoju u odnosu na SAD). Autor koristi podatke koji dokazuju posebnost ovog razdoblja – naprimjer udio ukupnog BDP-a G7 država (Kanada, Njemačka, Francuska, Italija, Japan, UK, SAD) u odnosu na svjetski BDP je pao sa 67% u 1993. godini na 46% u 2016. (R. Baldwin, 2016). Drugi autori također obraćaju pažnju na trend konvergencije prema SAD-u – prije 1990-ih samo 30% država u razvoju konvergiralo je prema SAD-u dok nakon toga čak njih 75% (Subramanian, A.; Kessler, M.,2013).

Iz navedenog se vidi da se globalizacija kao i tehnologija razvijala kroz vrijeme te obuhvaćala sve više aspekata ljudskog života. Trenutno je to vrlo kompleksan proces koji uključuje ogromnu količinu različitih pojava. Većina modernih pokušaja definiranja globalizacije predstavljaju pokušaji obuhvatiti što više grana tog procesa dok s druge strane zadržati kratkost i jasnoću same definicije. Primjer takve kratke jasne ali istovremeno i obzirne definicije daje Hoberman (2014) koji objašnjava globalizaciju kao „skup sistema koji pružaju transport, komunikaciju, upravljanje, regulaciju i zabavu na globalnoj razini“.

Drugi autori pokušavaju naglasiti da je globalizacija proces globalne integracije koja se odvija kroz vrijeme te također pokušavaju obuhvatiti što više strana modernog života. Tako naprimjer Šporer (2000) tvrdi da je „globalizacija posljednji stadij u stalnom procesu društvene promjene koji je počeo kao industrijalizacija i modernizacija u Europi ali sada proširiva se globalno“. Ona definira globalizaciju kao „proces pretvaranja odvojenih nacionalnih ekonomija u integriranu svjetsku ekonomiju; u socijalnoj sferi kao jačanje socijalnih odnosa na daljini a u političkoj sferi kao slabljenje nacionalnih država“ (nacionalne države su države u kojima prevladava jedna nacija – napomena autora).

Općenito da je globalizacija proces naglašavaju puno autora. Prema Shahzad (2006) pojam globalizacije se odnosi na širenje globalnih veza, organizaciju društvenog života na globalnoj razini i rast globalne svijesti, a time i na konsolidaciju svjetskog društva. Gygli, Haelg i Sturm (2018) definiraju globalizaciju kao „proces stvaranja mreža veza među sudionicima na unutar-ili multi-kontinentalnim udaljenostima, posredovanih kroz različite tokove, uključujući ljude, informacije i ideje, kapital i dobra“, te „proces koji narušava nacionalne granice, integrira

nacionalne ekonomije, kulture, tehnologije i upravljanje te stvara složene odnose međusobne ovisnosti“.

Na osnovi ovih i drugih definicija može se reći da općenito pod pojmom globalizacije se podrazumijeva postupno ukidanje prepreka protoku roba, kapitala, ljudi, tehnologije i ideologije među različitim državama svijeta. U različitim kontekstima se može razmatrati određeni dio globalizacije te i definicija može malo varirati.

2.1.2. Hiperglobalizacija

Nakon svjetskih ratova gospodarstvo u svijetu se počelo oporavljati. Brojni su bili primjeri brzog rasta gospodarstva zemalja kao što su Kina i Azijski tigrovi (Tajvan, Hong Kong, Južna Koreja i Singapur). Singapur u razdoblju od 1970. godine do 2000. je povećao svoj BDP s 1.921 mil. USD na 96.074 mil. USD što je porast od više od 4900% (podaci sa službene stranice World Banke u trenutnim USD, izračun autora). Međutim, nisu sve države rasle takvom brzinom kao Singapur, a većina država je rasla sporije od SAD-a.

Međutim, u kasnim 1990-tim je došlo do naglih promjena u svjetskim trendovima. Naime, samo 30% država u razvoju su stizale SAD do kasnih 1990-ih i to tempom od 1,5% BDP-a po stanovniku godišnje. Krajem 1990-tih godina skoro tri četvrtine država u razvoju su počele stizati SAD i to tempom od 3,3% BDP-a po stanovniku godišnje (kriza 2008. godine je malo usporila rast država u razvoju) (Subramanian i Kessler, 2013).

Autori povezuju taj brzi rast sa novom erom globalizacije koju su oni i drugi ekonomisti kao što je već spomenuti autor termina Dani Rodrik (2011) nazvali „hiperglobalizacijom“. Oni smatraju hiperglobalizaciju preduvjetom za poboljšanje životnog standarda stanovništva u cijelom svijetu.

Hiperglobalizacija je od posebne važnosti za ovaj rad zbog toga što je u ovom radu obuhvaćeno upravo to vremensko razdoblje koje zahvaća novu eru globalizacije sa novim trendovima.

U svom radu Subramanian i Kessler (2013) izdvajaju sedam važnih karakteristika novog vala globalizacije:

1. Brzi porast trgovinske integracije

Autori tvrde da u ovoj fazi globalizacije obujam trgovine u svijetu raste brže nego globalni BDP. Kao dokaz autori navode podatak da odnos izvoza roba i usluga prema globalnom BDP-u se povećao za 33% u zadnjih 20 godina (1993-2013, napomena autora). Subramanian i

Kessler naglašavaju da je to izazvano padom troškova komunikacija i razmjene informacija dok troškovi prijevoza nisu značajno pali.

Nadalje, autori tvrde da fazu hiperglobalizacije karakterizira uspon multinacionalnih korporacija i snažan skok u stranim direktnim investicijama koji također rastu brže od svjetskog BDP-a. Udio stranih direktnih investicija u svjetskom BDP-u povećao se za sedam puta i popeo sa cca. 0,5% na skoro 4% prije same krize 2008. godine.

2. Dematerijalizacija globalizacije ili važnost usluga

Do brzog porasta u trgovini je došlo ne samo u robnoj razmjeni nego i u uslugama. Autori privode podatak da se udio usluga u vanjskotrgovinskoj razmjeni povećao sa 17% u 1980. godini na oko 20% u 2008., ali naglašavaju da je obujam trgovine uslugama teško izmjeriti. Jedan od razloga je da usluge nisu uvijek direktno razmjenjive nego su ukomponirane u proizvodnju dobara i robe kojima se kasnije trguje. Drugim riječima – usluge se često prodaju uz sam proizvod ili kao sastavni dio proizvoda. Razmjena usluga ako se uzme u obzir dodana vrijednost raste puno brže nego što kaže službena statistika. Posljedično to dovodi do „dematerijalizacije“ trgovine. Naime, u svakom prodanom proizvodu će biti sve veći i veći dio usluga.

3. Demokratska globalizacija ili proširenje otvorenosti

S vremenom svijet postaje sve više jednak u smislu distribucije outputa koji proizvodi trgovinu. Drugim riječima sve više država su sposobne proizvesti nešto što će kasnije moći prodati na međunarodnom tržištu i sve više država se uključuje u međunarodnu trgovinu. Autori to potvrđuju podacima da prije sto godina srednji udio izvoza pojedine države u njenom BDP-u je bio blizu 15% dok u 2010. je iznosio 21,5%. To znači da je hiperglobalizacija uzrokovana ne time što velike države sada više trguju, nego zbog toga što se vanjskotrgovinska otvorenost proširila po svijetu, te više država u većoj mjeri sudjeluje u trgovini.

4. Globalizacija u oba smjera (sličnost među trgovinom i tokovima investicija od sjevera prema jugu i u obratnom smjeru)

Autori tvrde da još jedna osobina nove faze globalizacije je da se na međunarodnom tržištu sve više trguje sličnim proizvodima. Naprimjer, države koje proizvode automobile također i uvoze iste (što se djelomično može objasniti diferencijacijom proizvoda i potrošačevom težnjom raznolikosti). Još od 1960. do 1990. obujam intraindustrijske trgovine (razmjena proizvoda unutar iste industrije) se povećao za 20 posto.

Također u fazi hiperglobalizacije se može primijetiti i tok stranih direktnih investicija u oba smjera. Ne samo razvijene države nego i države u razvoju (većinom velike, kao naprimjer Kina) sve više ulažu u druge države, i to ne obavezno u države razvoju.

5. Uspon *mega-trgovca* (mega-trader) – Kine

Poznato je da u 2012. godini Kina je prestigla SAD i postala najveći izvoznik i uvoznik proizvedenih dobara. Odnos ukupne trgovine i BDP-a Kine u 2008. godini je bio 62,2%. Radi usporedbe može se navesti da u vremena dominacije SAD-a oko 1975. godine odnos trgovine i BDP-a SAD-a je iznosio 16,1%. Ako trgovina nastavi rasti u korak sa dohotkom, dominacija Kine u svjetskoj međunarodnoj razmjeni može postati još veća.

6. Povećanje broja regionalnih trgovinskih sporazuma i neizbježnost dolaska mega-regionalnih sporazuma

Autori naglašavaju da u eri hiperglobalizacije na velikoj važnosti dobivaju preferencijalni trgovinski sporazumi. Danas oko pola izvoza najboljih 30 izvoznika ide „preferiranim“ trgovinskim partnerima. Između 1990. i 2010. broj sporazuma se popeo sa 70 na 300 te svaka regija u svijetu je bila obuhvaćena jednim ili više trgovinskih sporazumom. U sredini 1990-ih oko 75% preferencijalnih sporazuma su bili regionalni. U 2003. godini taj broj je pao na 50%. Svi članovi Svjetske trgovinske organizacije (WTO) su zaključili barem jedan preferencijalni sporazum. Europska unija je zaključila više od 20 sporazuma.

Također, trend u trgovinskim sporazumima je da se liberaliziraju ne samo carine nego i regulacije, standardi i ostale moguće prepreke trgovini.

Novi „potres“ u međunarodnoj trgovini bi mogao doći sa potencijalnim potpisom mega-regionalnih sporazuma između SAD-a i Azije (Trans-Pacific Partnership) i SAD-a i Europe (Transatlantic Trade and Investment Partnership) koji se zasada još nije ostvario.

7. Smanjenje prepreka u robnoj razmjeni ali još uvijek bez smanjenja prepreka u razmjeni usluga

Autori tvrde da je svijet postao puno manje protekcionističan iako nama u zadnjih nekoliko godina se može učiniti da taj trend prilazi kraju. Prepreke trgovini (carine i ne carinske prepreke) u proizvodnji među državama-članicama OECD-a (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj) su manje od 4%. Prepreke trgovini u velikim državama u razvoju su veće ali i one su se smanjile značajno - od 45% u ranim 1980-im do samo malo više od 10% u 2009.

Međutim, prema podacima autora prepreke u razmjeni usluga ostaju visoke te se smanjuju postepeno, trend u razmjeni usluga je sličan razmjeni robe, a razina prepreka trgovini je korelirana sa razinom razvijenosti države. Subramanian i Kessler zaključuju da bez obzira na fazu hiperglobalizacije, integracija tržišta dobara i usluga još uvijek je daleko od završetka.

2.1.3. Dimenzije globalizacije

S obzirom na opširnost procesa globalizacije logično je da se taj proces pokušava sistematizirati i podijeliti u manje cjeline te na taj način točnije definirati i pokušati izmjeriti. Radi boljeg razumijevanja ovog procesa, Gygli, Haelg i Sturm (2018) dijele globalizaciju na tri dimenzije: ekonomsku, socijalnu i političku.

Ekonomska dimenzija se dijeli dalje na trgovinsku i finansijsku globalizaciju. Ove dvije dimenzije se snažno razlikuju što je i natjeralo kreatore KOF indeksa da u njegovoj novoj verziji naprave distinkciju među te dvije poddimenzije. Jaumotte, Lall i Papageoriou (2013) u svom istraživanju su otkrili da dok trgovinska globalizacija je povezana sa smanjenjem nejednakosti, finansijska dimenzija ima potpuno suprotan utjecaj – povezana je sa povećanjem nejednakosti. Međutim, to ne znači da je potrebno izbjegavati finansijsku globalizaciju, među ekonomistima postoje i pozitivna mišljenja o finansijskoj strani ekonomske globalizacije. Naprimjer Kose et al. (2009) su došli do zaključka da i trgovinska i finansijska globalizacija smanjuju negativan odnos između volatilnosti outputa i rasta. Analizirajući strukturu KOF indeksa koja će biti navedena kasnije u radu može se opisati razlika između trgovinske i finansijske globalizacije: trgovinska globalizacija se odnosi na slobodu kretanja roba i usluga među državama i uklanjanje prepreka trgovini robom i uslugama, dok finansijska globalizacija se odnosi na kretanja kapitala i investicija među zemljama.

Socijalna globalizacija se također dijeli na poddimenzije: interpersonalna globalizacija, informacijska globalizacija i kulturna globalizacija. Dublje razumijevanje i analiza poddimenzija nisu relevantne za potrebe ovog rada, međutim potrebno je reći nešto o specifičnosti svake od dimenzija globalizacije. Rukovodeći se strukturom KOF indeksa može se kratko opisati svaka od tih poddimenzija socijalne globalizacije. Svaka odgovara svom nazivu.

- Interpersonalna globalizacija odnosi se na slobodu kretanja i komunikacije između ljudi u različitim zemljama.

- Informacijska globalizacija se odnosi na slobodu kretanja informacija preko granice i mogućnost razmjene informacije među stanovništvom različitih zemalja.
- Kulturna globalizacija - socijalna integracija, „pomiješanost“ svjetskih kultura i sloboda razmjene produkata različitih nacija. Kulturna poddimenzija nije toliko jednostavna te je posebno zanimljiva. Naime, Gygli, Haelg i Sturm (2018) u svom radu navode različite poteškoće prilikom izrade dijela KOF indeksa koji se odnosi na kulturnu globalizaciju i to je razumljivo. Naime, svaka nacija ima svoje kulturne vrijednosti koje se snažno razlikuju od tuđih. Također, u modernom dinamičnom društvu kulturne vrijednosti i tradicije se često mijenjaju. Čest je slučaj kada digitalizacija nameće ljudima tuđu kulturu i viđenje svijeta („vesternizacija“). To se očituje i u strukturi kulturne globalizacije prema KOF indeksu. Naime, uključenje broja McDonald’s restorana i IKEA prodavaonica je diskutabilno, što priznaju i sami autori.

Politička globalizacija se odnosi na prihvaćanje stranih državljana, stranih ideja, interesa i ideologija u svojoj državi, te spremnost zemlje da surađuje sa drugim zemljama i da proširuje partnerstva i sporazume.

2.1.4. Mjerenje globalizacije

Nakon definiranja osnovnih pojmova vezanih uz globalizaciju i njenih karakteristika postavlja se sljedeće pitanje: kako mjeriti globalizaciju? Odmah nakon što je bila uočena važnost tog procesa za gospodarstvo zemalja u svijetu, ekonomisti su počeli pokušavati na različite načine izmjeriti globalizaciju i njen utjecaj na države i stanovništvo. Međutim, globalizaciju je jako teško izmjeriti s obzirom na njenu kompleksnost i brojne aspekte od kojih se ona sastoji. Također, s godinama globalizacija je postajala sve brža i sveobuhvatnija, tehnologija i društvo su se mijenjali kao i politička scena. To uzrokuje potrebu uzimanja u obzir sve većeg broja novih varijabli prilikom mjerenja globalizacije ili razbijanje na dijelove i mjerenja pojedinih dijelova.

Zbog takvih razloga izrađeni su različiti kompleksni indeksi koji pokušavaju obuhvatiti svu širinu globalizacije ili barem što veći dio nje ali koji istovremeno mogu dati i procjenu pojedinoj komponenti ili grani globalizacije. Primjeri takvih indeksa su Maastricht Globalisation Indeks – MGI (Martens i Zyweitz, 2006) i KOF Globalisation Indeks (Dreher, 2003). Oba indeksa dijele globalizaciju na različite dimenzije i uključuju veliki broj varijabli. Prilikom izrade ovog rada koristi se KOF indeks zbog nekoliko razloga. MGI uključuje

dodatnu dimenziju okoliša (Dreher, Gaston i Martens, 2008), što je ujedno i njegova najveća prednost. Međutim ovaj rad se više bazira na ekonomskoj dimenziji globalizacije i dimenzija okoliša nije toliko relevantna za ovaj rad. Također, KOF indeks uključuje veći broj pokazatelja, a podatke koje se koriste u KOF indeksu su češće ažurirane i lakše dostupne. Sve skupa to čini KOF indeks prigodnijim za provedbu istraživanja i izradu ovog rada po mišljenu autora.

2.1.5. KOF indeks

Kao što je već rečeno, KOF indeks dijeli globalizaciju na tri dimenzije – ekonomsku, socijalnu i političku. Također, važnu osobinu tog indeksa predstavlja podjela na de facto i de jure globalizaciju (Gygli, Haelg i Sturm, 2018). Spomenuti autori objašnjavaju razliku između de facto i de jure mjerenjem globalizacije na sljedeći način. De facto indeks uključuje varijable koje prikazuju tokove i aktivnosti. S druge strane de jure indeks uključuje varijable koje predstavljaju politike koje omogućuju tokove i aktivnosti. Uzmemo za primjer trgovinsku globalizaciju. Varijabla „robna razmjena“ (trade in goods) predstavlja stvarni tok razmjene robe između država i predstavlja de facto način mjerenja globalizacije. S druge strane „trgovinska regulativa“ (trade regulations) predstavlja instrument koji može kako potaknuti tako i otežati ili spriječiti robnu razmjenu među državama i stoga ova varijabla spada pod de jure način mjerenja globalizacije. Autori također daju i opći indeks, koji je također prigodan za istraživanja i koristi se u ovom radu, a uključuje i de facto i de jure indekse. Ukupna struktura KOF indeksa globalizacije je sadržana u sljedećoj tablici:

Slika 1. Struktura KOF indeksa globalizacije

Globalisation Index, de facto	Weights	Globalisation Index, de jure	Weights
<i>Economic Globalisation, de facto</i>	33.3	<i>Economic Globalisation, de jure</i>	33.3
<i>Trade Globalisation, de facto</i>	50.0	<i>Trade Globalisation, de jure</i>	50.0
Trade in goods	40.9	Trade regulations	32.5
Trade in services	45.0	Trade taxes	34.5
Trade partner diversification	14.1	Tariffs	33.0
<i>Financial Globalisation, de facto</i>	50.0	<i>Financial Globalisation, de jure</i>	50.0
Foreign direct investment	27.5	Investment restrictions	21.7
Portfolio investment	13.3	Capital account openness 1	39.1
International debt	27.2	Capital account openness 2	39.2
International reserves	2.4		
International income payments	29.6		
<i>Social Globalisation, de facto</i>	33.3	<i>Social Globalisation, de jure</i>	33.3
<i>Interpersonal Globalisation, de facto</i>	33.3	<i>Interpersonal Globalisation, de jure</i>	33.3
International voice traffic	22.9	Telephone subscriptions	38.2
Transfers	27.6	Freedom to visit	31.2
International tourism	28.1	International airports	30.6
Migration	21.4		
<i>Informational Globalisation, de facto</i>	33.3	<i>Informational Globalisation, de jure</i>	33.3
Patent applications	35.1	Television	25.2
International students	31.2	Internet user	31.9
High technology exports	33.7	Press freedom	13.2
		Internet bandwidth	29.7
<i>Cultural Globalisation, de facto</i>	33.3	<i>Cultural Globalisation, de jure</i>	33.3
Trade in cultural goods	22.6	Gender parity	31.1
Trademark applications	13.3	Expenditure on education	30.9
Trade in personal services	25.6	Civil freedom	38.0
McDonald's restaurant	23.2		
IKEA stores	15.3		
<i>Political Globalisation, de facto</i>	33.3	<i>Political Globalisation, de jure</i>	33.3
Embassies	35.7	International organisations	37.0
UN peace keeping missions	27.3	International treaties	33.0
International NGOs	37.0	Number of partners in investment treaties	30.0

Izvor: Gygli, S.; Haelg, F.; Sturm, J. (2018) *The KOF globalisation Index – revisited*. KOF Working Papers, No. 439, veljača 2018.

URL: https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Globalization/2018/KOF_Globalisation%20Index_Revisited.pdf (04.2019.).

2.2. Gospodarski rast

Što je točno gospodarski rast? Koji su njegovi uzroci? Kako ga postići? To su temeljna pitanja za ekonomiste a i druge povezane znanosti. Pod pojmom gospodarskog rasta u svakodnevnom životu možemo misliti na ekonomski rast države – naprimjer BDP ili BNP. U tom slučaju to znači gospodarski rast države ili da država postaje bogatija. S druge strane, pod gospodarskim rastom možemo smatrati i poboljšanje standarda života, povećanje prihoda ili slično. Da li rast bogatstva države znači i poboljšanje standarda života stanovništva te zemlje? To ne mora biti slučaj, jer ako rast stanovništva države je veći od rasta ekonomije, to znači da pojedinci u prosijeku postaju siromašniji te se standard života smanjuje. Da li je to gospodarski rast ili pad? Zbog svih takvih pitanja bitno je razumjeti što podrazumijevamo pod gospodarskim rastom u ovom radu, kako ga definiramo i kako ga mjerimo.

Pod gospodarskim rastom najčešće se podrazumijeva rast outputa koji može proizvesti država. Output obično mjerimo u novcu, a kao vremenski period najčešće se gleda kalendarska godina. Drugim riječima pod gospodarskim rastom misli se na ekonomski rast ili na rast BDP-a ili BDP-a po stanovniku (per capita). To je uvelike pojednostavljeno, ali čak i u tako jednostavnom modelu, koja je razlika između ta dva pojma? Prema Bjorku gospodarski rast (ili ekonomski) može imati dva različita uzroka – povećanje inputa uz istu produktivnost, što kao posljedicu ima povećanje outputa, ili povećanje produktivnosti, što uz isti input ima na kraju veći output.

U prvom slučaju takav rast autori nazivaju „ekstenzivnim“ rastom (extensive growth). Povećanje inputa može biti na primjer povećanje stanovništva, povećanje radne snage (dolazak radne snage iz inozemstva) ili kapitala. Ekstenzivni rast se obično mjeri pokazateljima kao što su BNP, BDP, neto domaći proizvod, nacionalni dohodak i slično.

Povećanje produktivnosti autori zovu „intenzivnim“ rastom (intensive growth) te po njihovom mišljenju to je temelj dugoročnog rasta. Intenzivni rast se mjeri pokazateljima „output per capita“ kao što su BDP per capita, BDP po radniku, output po radnom satu ili po jedinici kapitala. Produktivnost se može povećavati na različite načine: edukacija radnika, profesionalnost radnika, motivacija radnika, tehnologija, napredak komunikacije, bolja organizacija rada, poboljšanje okoline za rad (radne uvjete, bezopasnost, regulativa i slično), nove proizvode i usluge i slično.

2.2.1. Modeli gospodarskog rasta

Kao što se vidi iz prethodnog poglavlja, puno faktora mogu utjecati na produktivnost, što kao direktnu posljedicu ima i utjecaj na gospodarski rast. Ta činjenica je dovela druge ekonomiste i autore da pokušaju to ujediniti u veći, kompleksniji ali i točniji model gospodarskog rasta.

Klasična teorija ekonomskog rasta tvrdi da su inputi rasta kapital (K) i radna snaga (L). Teorija kaže da što više povećavamo jedan od inputa to manje oni nama doprinose, te nakon nekog vremena njihov utjecaj postaje neznačajan. Da bi to objasnili na jednostavnom primjeru – ako jedan radnik nosi cement, a njemu dođe u pomoć još jedan isti takav radnik, njihova produktivnost će se povećati za 100%. Ali ako već 1.000 istih radnika nosi cement i njima se pridruži još 1 takav radnik, njihova ukupna produktivnost će se povećati samo za 0,1%. Glavni nedostatak takvih teorija je bila pretpostavka da su ignorirali razvoj tehnologije i njen utjecaj na produktivnost.

Sljedeći korak u razvoju modela ekonomskog rasta su napravili Solow i Swan u 1956. godini. (Ćorić i Malešević Perović, 2013). Oba autora su neovisno razradili model koji se bazirao na klasičnim teorijama i tvrdnje da daljnje povećanje inputa (kapitala i radne snage) ima sve manju dodatnu vrijednost te na kraju će dostići razinu gdje je takav doprinos skoro 0. Međutim, ovaj model već uzima u obzir i deprecijaciju kapitala, te naglašava da samo stvaranja zaliha kapitala neće doprinijeti dugoročnom rastu jer će dostići razinu gdje će povećanje kapitala biti jednako stopi deprecijacije te će zalihe ostati na istoj razini. Ovaj model također uzima u obzir i razvoj tehnologije što u modelu predstavlja povećanje produktivnosti. Autori su prezentirali matematički model te jednadžbe za izračune. Glavni nedostatak modela je egzogeni tehnološki napredak ili drugim riječima, neobjašnjeni rast produktivnosti. Uzimajući u obzir naš primjer – radnik koji vozi cement je osmislio transportna kolica i sada njegova produktivnost je porasla! Međutim, prema modelu naš radnik će svako malo smišljati sve veća i brža kolica bez da mi razumijemo na koji način njemu to uspijeva.

Naravno da se ekonomski svijet nije mogao pomiriti sa neobjašnjenim rastom produktivnosti ili napretkom tehnologije. Tako se pojavila sljedeća generacija teorija - tako zvanih endogenih teorija ekonomskog rasta (Ćorić i Malešević Perović, 2013) u kojima autori pokušavaju objasniti napredak tehnologije. Nove teorije fizičkom kapitalu i radnoj snazi dodaju i pojam ljudskog kapitala – skup znanja i sposobnosti koji čini radnike produktivnijima (Robert Lucas, Paul Romer). Puno istraživanja je bilo posvećeno i faktorima koji utječu na povećanje ljudskog kapitala, a posebno inovacijama i obrazovanju. Takve teorije zovemo endogenim teorijama

ekonomskog rasta. Oni su kreirani sa ciljem objasniti ekonomski rast u modernim uvjetima ali ne objašnjavaju uzroka već postojeće nejednakosti te kako ta nejednakost utječe na moderni ekonomski rast pojedinih država. Prateći naš primjer – ova teorija objašnjava na koji je način naš radnik osmislio transportna kolica, te objašnjava što je potrebno u njega uložiti kako bi osmislio kamion i postao još produktivniji!

Oded Galor je otišao korak dalje i pokušao uklopiti i povijesni razvoj te svu povijesnu teoriju u jednu svoju veliku globalnu teoriju ekonomskog rasta. Teorija uzima u obzir povijesni razvoj, kulturni razvoj, stopu fertiliteta i još puno faktora te kao zaključak objašnjava nejednakost kao posljedicu razlika u biološkim, geografskim, kulturološkim i institucionalnim faktorima. Autor objašnjava zašto je naš radnik već izumio kamion dok je drugi radnik tek na kolicima!

Aktualnost teme razumijevanja gospodarskog i ekonomskog rasta te potrebu prilagođavanja postojećih modela suvremenim okolnostima potvrđuje i činjenica da je u 2018. godini Nobeleva nagrada bila dodijeljena upravo za rad u tom području, a točnije „Economic growth, technological change, and climate change“. Paul M. Romer i William D. Nordhaus su u svoj model dugoročne makroekonomske analize uključili tehnološke inovacije i klimatske promjene. Oba autora su krenuli od neoklasičnog modela Solow-Swana te se osvrnuli i na endogene teorije ekonomskog rasta.

2.3. Međusobna povezanost gospodarskog rasta i globalizacije

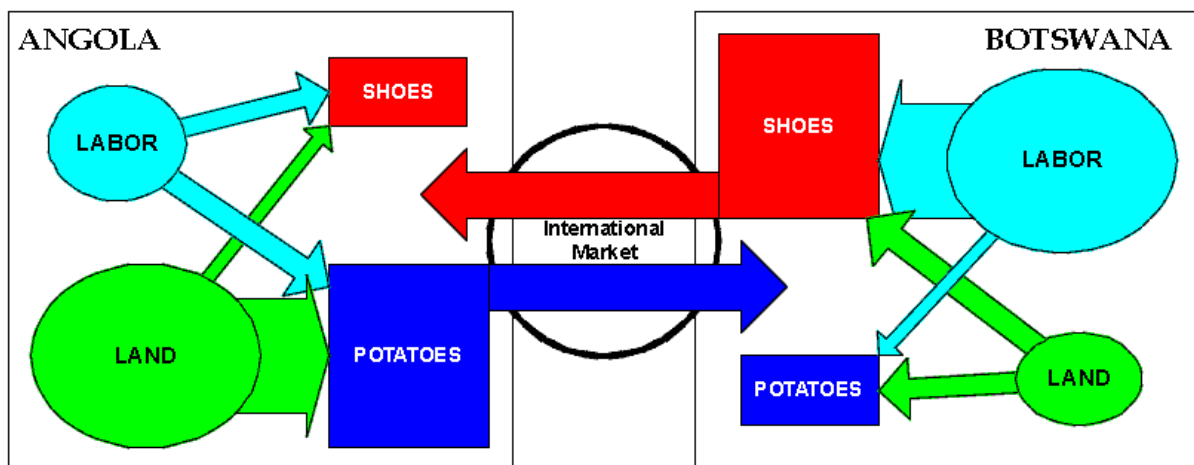
Nakon što su definirani i objašnjeni pojmovi i specifičnost globalizacije i gospodarskog rada dolazi se do pitanja kako su ta dva procesa povezana ili drugim riječima kako globalizacija utječe na gospodarski rast. Ako se uzme globalizacija općenito (bez podjela na dimenzije objašnjene u ovom radu) onda su mišljenja generalno pozitivna o njenom utjecaju na gospodarski rast zemalja.

O pozitivnom utjecaju globalizacije (iako u ovom slučaju samo kao otvorenosti međunarodnoj razmjeni) se može zaključiti iz modela komparativnih prednosti Ricarda - jednog od prvih ekonomista koji se bavio analizom međunarodne razmjene (Krugman, Obstfeld i Melitz, 2012). Naime, prema njemu čak i ako neka pojedina zemlja ne može ništa proizvoditi efikasnije od drugih (nema apsolutnu prednost u proizvodnji ni jednog proizvoda), može ostvariti pozitivan učinak od međunarodne trgovine na način da se specijalizira u proizvodnji dobra u kojoj ostvaruje komparativnu prednost (proizvodi to dobro uz relativno niže troškove) i da izvozi to dobro, a da druge proizvode uvozi (bitna pretpostavka – model sa samo dva proizvoda).

Također, važan zaključak njegovog rada koji se može interpretirati kao važnost otvorenosti međunarodnoj razmjeni je da trgovina između dvije zemlje pozitivno utječe na obje zemlje.

Još jedan temeljni model koji naglašava važnost razmjene i specijalizacije je Heckscher-Ohlin-Samuelsonov model (Krugman, Obstfeld i Melitz, 2012). Taj model, koji za razliku od Ricardovog uključuje dva proizvodna faktora (rad i zemlja) pokazuje da ako se države specijaliziraju u proizvodnji proizvoda koji intenzivnije koristi njihov obilniji proizvodni faktor i da izvoze taj proizvod u zamjenu za proizvod koji intenzivnije koristi faktor kojeg određena država ima malo, onda obje države mogu ostvariti pozitivan učinak od trgovine. Na primjeru na slici se vidi da Angola ima obilniji proizvodni faktor – zemlju, dok Bocvana ima rad kao obilniji faktor. Angola će proizvoditi i izvoziti krumpir jer ona intenzivnije koristi zemlju dok Bocvana će proizvoditi i izvoziti cipele jer oni intenzivnije koriste rad.

Slika 2. Heckscher-Ohlin-Samuelsonov model

Izvor: *A Two-Factor World: The Heckscher-Ohlin-Samuelson Model.*

URL: <http://faculty.washington.edu/danby/bls324/trade/hos.html> (06.2019).

Među modernijim i relevantnijim istraživanjima za ovo doba možemo izdvojiti Dollara i Kraaya (2001) koji u svom radu navode da otvorenost vodi do bržeg rasta i smanjenja siromaštva i u bogatijim i u siromašnim državama. Prema njima zemlje koji se „globaliziraju“ stižu razvijene zemlje dok „non-globalizers“ sve više zaostaju.

Malo drugačija slika se dobije ako promatramo pojedini utjecaj financijske i trgovinske dimenzije globalizacije na ekonomski rast.

2.3.1. Trgovinska globalizacija

Općenito među ekonomistima postoji konsenzus da trgovinska strana ekonomske globalizacije pozitivno utječe na ekonomski rast zemalja. S tom tvrdnjom se slaže i Mishkin u svom radu (2009), koji kaže da globalizacija međunarodne trgovine i otvorenost tržišta tokovima stranih dobara i usluga poželjna.

Ortiz-Ospina, Beltekian i Roser (2014) tvrde da zemlje sa većim stopama rasta BDP-a imaju također i veći rast udjela trgovine u outputu. Oni također tvrde da to nije samo slučajna korelacija nego povećanje trgovine upravo pozitivno utječe na ekonomski rast. Izdvojili su tri glavna razloga zašto međunarodna razmjena potiče rast:

- Konkurencija – tvrtke će se morati adaptirati na međunarodnom tržištu da bi izdržale pritisak od konkurencije. U protivnom će propasti i biti će zamijenjene efikasnijim tvrtkama što će opet dovesti do pozitivnog zaključka.
- Ekonomija obujma – tvrtke proširuju svoje poslovanje zbog veće potražnje na međunarodnom tržištu. Na taj način ostvaruju manje troškove proizvodnje po jedinici outputa što predstavlja ekonomiju obujma.
- Učenje i inovacije – kroz vanjskotrgovinsku razmjenu tvrtke uče od konkurencije, adaptiraju i razvijaju nove tehnologije i postižu nove standarde u proizvodnji i poslovanju.

Rad Alcalá i Ciccone (2004) služi kao još jedna potvrda pozitivnog utjecaja trgovine na rast: prema njima, trgovina je jedan od faktora koji potiče ekonomski rast i međunarodna razmjena ima značajan utjecaj na produktivnost.

2.3.2. Financijska globalizacija

Potpuno drugačija slika o utjecaju financijske globalizacije na ekonomski rast dominira među ekonomistima. Mišljenja su podijeljena i proturječe jedno drugome. Tako u svom radu Rodrik i Subramanian (2009) su došli do zaključka da financijska globalizacija nije generirala rast u ekonomijama u razvoju. Prema njima zemlje koje se manje oslanjaju na priljeve kapitala rastu brže. Ovisno o kontekstu i zemlji, političke odluke trebaju biti usmjerene i na smanjenje kapitalnih priljeva a ne samo poticanje istih. U svom radu oni dijele zemlje na ekonomije sa ograničenim mogućnostima za investicije (investment-constrained economies) i ekonomije sa ograničenim pristupom financiranju (savings-constrained economies). Drugim riječima, u prvom slučaju investiranje pati zbog toga što poduzetnici ne vide dobre mogućnosti za

ulaganje, dok u drugom slučaju poduzetnici ne mogu financirati projekt zbog prevelike cijene i nedostatka sredstava. U svom radu autori su pronašli da većina zemalja u razvoju predstavljaju investment-constrained ekonomije. To znači da bez obzira na otvorenost zemlje prema kapitalnim ulaganjima, veći priljevi kapitala će samo rezultirati u veću potrošnju bez utjecaja na gospodarski rast. Kao glavni razlog toga autori vide lošu razvijenost institucija i tržišne imperfekcije. Loša razvijenost institucija rezultira u veću korupciju, nejasan zakonski okvir, česte promjene u regulativi i dr. što destimulira investitore. Tržišne imperfekcije vode do asimetričnih informacija, monopola, nepoštenih poslovnih prakse, manjka konkurencije i dr. što također usporava gospodarski rast.

Za razliku od njih, Mishkin (2009) u svom radu komentira da uz pravilnu provedbu financijska globalizacija bi trebala voditi do pozitivnih rezultata i u zemljama u razvoju. On smatra da uz pravilne odluke zemlje u razvoju mogu stvoriti pravilan institucijski okvir i financijski sistem koji će voditi do ekonomskog rasta i efikasnog iskorištavanja stranog kapitala. Financijska globalizacija koju autor definira kao otvorenost stranom kapitalu vodi prema većoj dostupnosti sredstava što stimulira investicije i rast. Važna točka njegovog rada je da financijska globalizacija ne može funkcionirati bez trgovinske i opće globalizacije. U svom radu Mishkin pokušava stvoriti „upute“ za pravilno provođenje financijske globalizacije. Međutim za razliku od Rodrika i Subramaniana njegov rad se manje bazira na konkretnim istraživanjima i podacima i više predstavlja pregled potencijalnih prednosti koje donosi financijska globalizacija nego aktualnog stanja u svijetu.

Nadalje, Lund et al. (2017) kombiniraju oba dva mišljenja u svom zaključku. Oni se slažu da je financijska globalizacija imala negativan učinak jer je bila provedena na nepravilan i nekonzistentan način. Međutim, spomenuti autori također tvrde da će financijska globalizacija imati pozitivan učinak ako se provodi postepeno, korak za korak, sukladno pravom stanju ekonomije. U svom radu autori tvrde da nakon krize 2007. godine zemlje su puno naučile te da će sada pristupiti financijskoj globalizaciji pažljivije i racionalnije. Oni smatraju da bez obzira na sve negativne posljedice koje je donijela ova dimenzija, globalizaciji i krizi tu nije kraj. Financijska globalizacija ne staje nego poprima novi, sigurniji i manje izloženi riziku od krize oblik i ni razvijene ni zemlje u razvoju ne odustaju od financijske globalizacije.

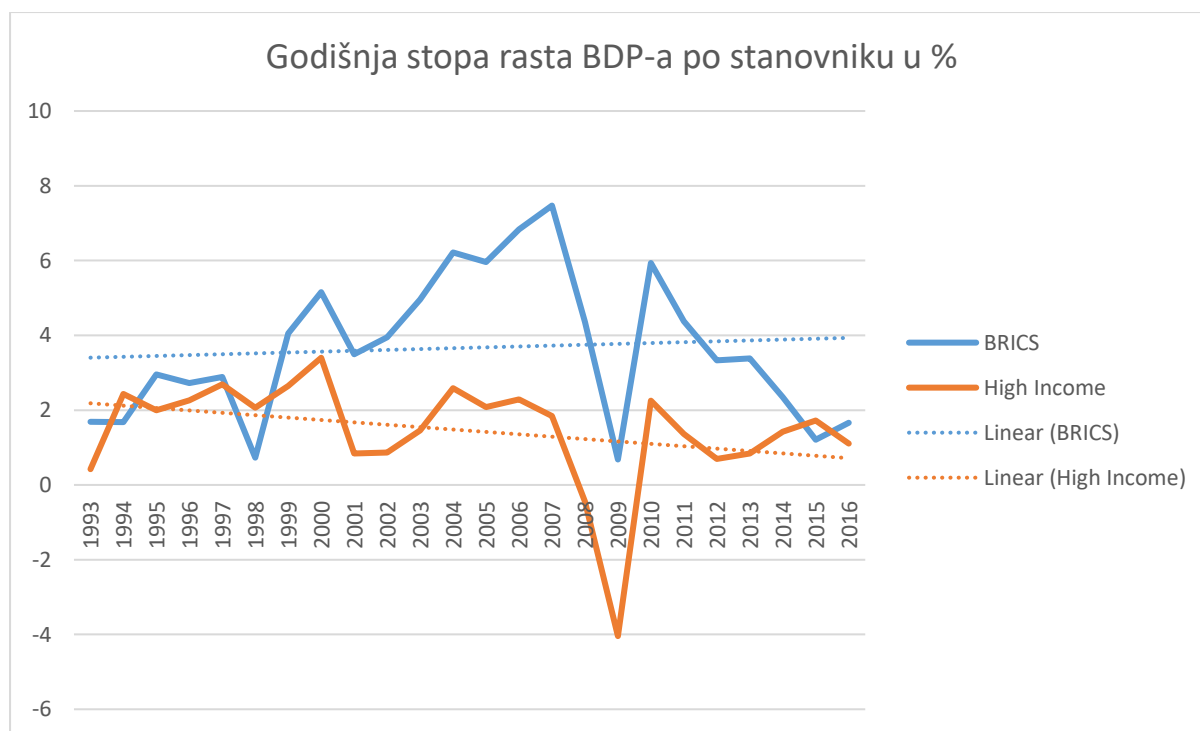
3. DRŽAVE BRICS I GLOBALIZACIJA

Kao što je već rečeno zemlje BRICS-a čine Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južnoafrička Republika. Počevši samo kao akronim BRICS (u to vrijeme - BRIC) je sada službena institucija. Danas taj akronim se često koristi iako je kontroverzan. Mnogi ga smatraju samo marketinškim potezom ili čak vide BRICS kao politički blok koji prijete kooperacijom i pokušava utjecati na međunarodne odnose i donošenje političkih i trgovinskih odluka u svijetu (posebice onih kod SAD-a). Velika površina i veliki broj stanovnika i drugi faktori kao što je relativno jeftinija radna snaga, vojna snaga i posjedovanje nuklearnog oružja čine te države značajnim „igračima“ na političkoj i ekonomskoj sceni. Za države BRICS-a se također kaže da su jedni od najbrže rastućih ekonomija na svijetu. Postoje različite prognoze za budućnost ovih zemalja, kako pozitivni tako i negativni te brojne pohvale i kritike njihovog dosadašnjeg razvoja.

3.1. Gospodarski rast i globalizacija država BRICS

U ovom radu je već spomenuto da prema mišljenju i istraživanjima različitih ekonomista zemlje BRICS-a su ostvarivale visoke stope rasta. To se može testirati i vidjeti na idućem grafikonu:

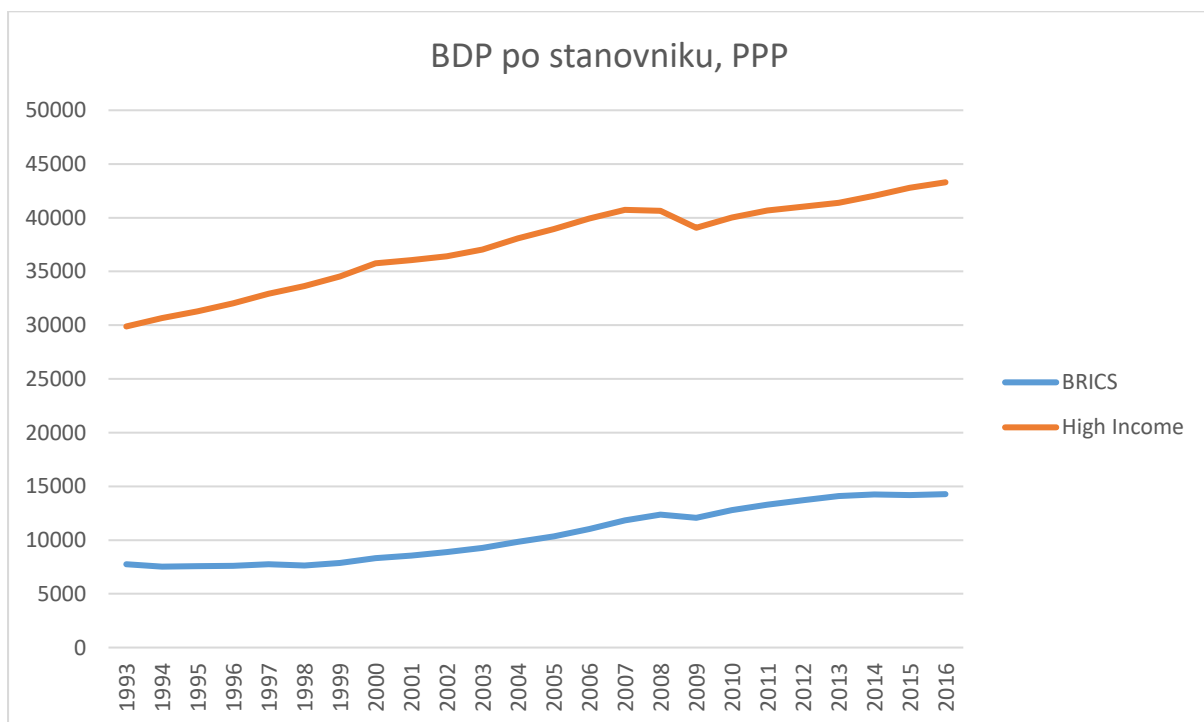
Grafikon 3. Usporedba rasta zemalja BRICS-a sa zemljama visokog dohotka

Izvor: izrada autora prema podacima Svjetske banke.

Iz grafikona 3 se vidi da u razdoblju od 1993. do 2016. godine zemlje BRICS-a u prosjeku su ostvarivale veće stope rasta BDP-a po stanovniku od zemalja visokog dohotka. To je očito i zbog toga što trend linije pokazuju da kod zemalja visokog dohotka za razliku od BRICS-a stope rasta su se u prosjeku smanjile u tom razdoblju. Ovaj grafikon potvrđuje zaključak Usanova et al. (2012) da su zemlje u razvoju (u ovom slučaju – BRICS) bilježile brzi rast dok su razvijene zemlje (u ovom slučaju – zemlje visokog dohotka prema podacima Svjetske banke) imali usporavanje rasta, pogotovo za vrijeme krize 2008. godine. Također, zanimljiva je i činjenica da čak i za vrijeme krize 2008. godine gospodarstvo zemalja BRICS-a nije bilježilo negativne stope rasta (u prosjeku). Međutim, drukčija slika se dobije ako se uspoređuje razina BDP-a po stanovniku u dvije navedene skupine zemalja. Sljedeći grafikon se može koristiti i kao primjer konvergencije gospodarskog rasta zemalja u razvoju prema razvijenim zemljama.

Grafikon 4. Usporedba razine BDP-a po stanovniku između zemalja BRICS-a i zemalja visokog dohotka

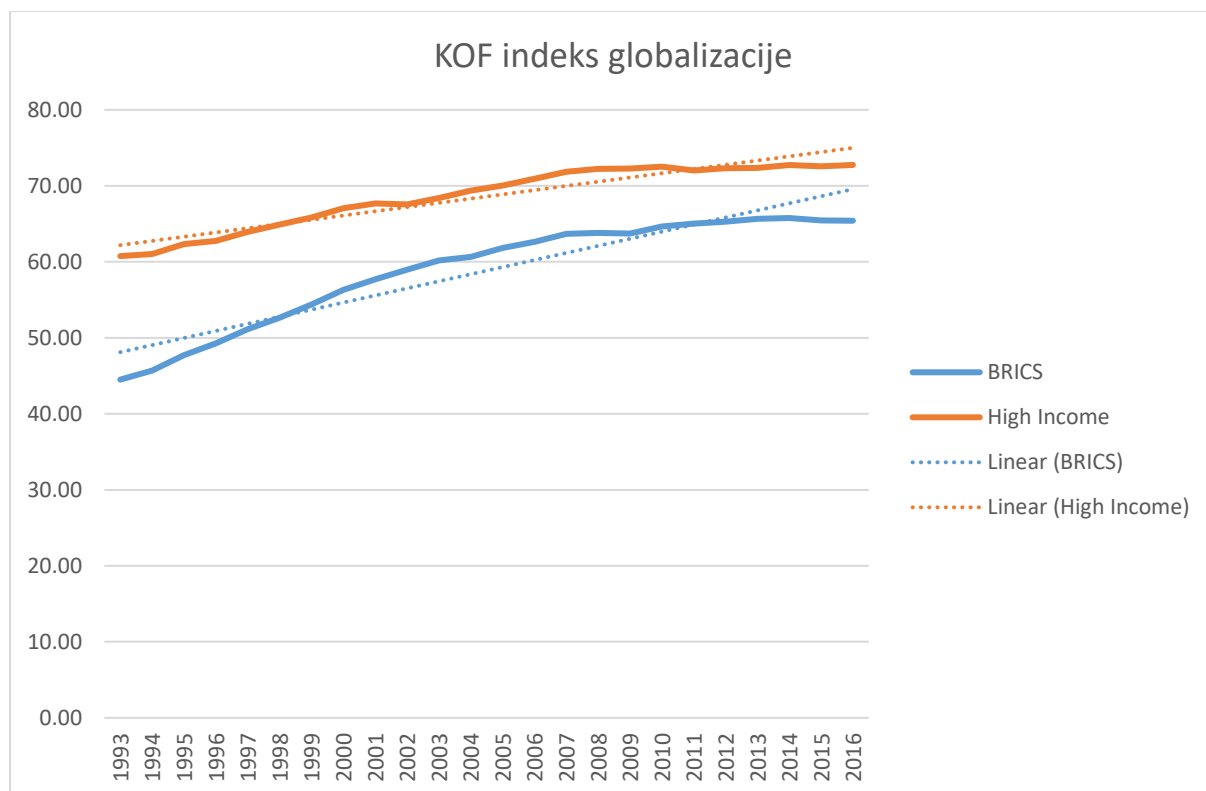
Izvor: izrada autora prema podacima Svjetske banke.

Iz grafikona 4 se vidi da bez obzira na brže stope rasta BDP-a po stanovniku kod zemalja BRICS-a razina BDP-a po stanovniku je i dalje puno niža nego kod zemalja visokog dohotka. To ukazuje na lošiji životni standard stanovništva u tim zemljama. Usanov et al. (2012) su došli do sličnog zaključka u svojem radu. Ova dva grafikona također potvrđuju hipotezu

konvergencije – da zemlje sa manjom inicijalno razinom BDP-a ostvaruju veće stope rasta i obrnuto.

Na idućem grafikonu može se vidjeti kretanje KOF indeksa globalizacije za zemlje BRICS-a i zemlje visokog dohotka u razdoblju od 1993. do 2016. godine.

Grafikon 5. Usporedba kretanja KOF indeksa globalizacije u među zemljama BRICS-a i zemljama visokog dohotka

Izvor: izrada autora prema podacima sa stranice KOF indeksa globalizacije.

Na grafikonu 5 se vidi da se globalizacija u zemljama BRICS-a u razdoblju od 1993. do 2016. godine kretala brže od zemalja visokog dohotka (prema KOF indeksu). Radi boljeg pregleda povučeni su trend pravci iz kojih se vidi da trend pravac globalizacije zemalja BRICS-a ima veći kut nagiba što svjedoči bržem rastu indeksa globalizacije. Može se primijetiti da u zadnjih nekoliko godina i kod jedne i kod druge skupine zemalja KOF indeks ostaje na skoro nepromijenjenoj razini s tim da zemlje BRICS-a još uvijek zaostaju za zemljama visokog dohotka. To stvara zabrinjavajuću sliku i postavlja se pitanja hoće li države BRICS-a ikada stići razvijene zemlje i što napraviti da bi se ubrzala globalizacija i gospodarski rast u tim zemljama.

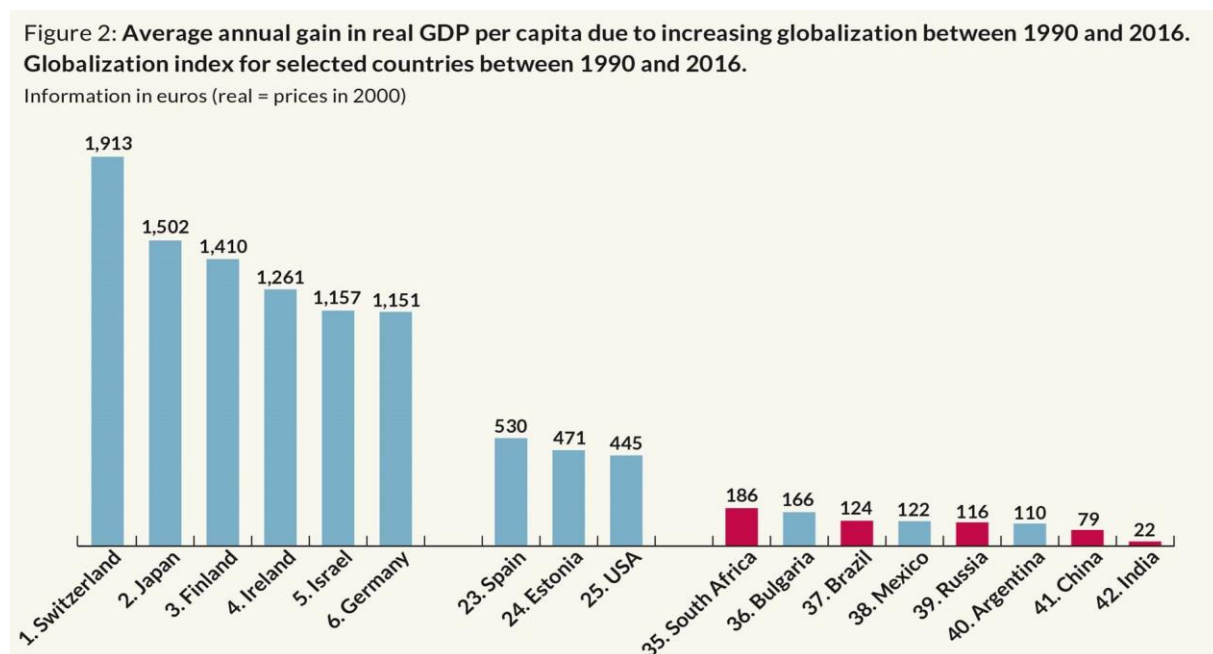
3.2. Utjecaj globalizacije na gospodarski razvoj država BRICS

Iz grafikona 3 vezanog za gospodarski rast i grafikona 5 vezanog za indeks globalizacije vidi se da su u istom razdoblju stope gospodarskog rasta u zemljama BRICS-a (u prosjeku) rasle kao što je rastao i KOF indeks globalizacije tih zemalja. To daje mogućnost pretpostaviti da postoji korelacija i da su ove dvije varijable povezane. Međutim, to se mora testirati preciznijim alatima uz dodavanje drugih varijabli što je napravljeno u idućem poglavlju.

Petersen i Jungbluth (2018) su također analizirali stanje globaliziranosti zemalja BRICS-a u odnosu na razvijene zemlje i dobili su rezultat sličan onome na grafikonu 5 ovog rada. Naime, prema njima zemlje BRICS-a još uvijek zaostaju i u razinama BDP-a po stanovniku i u globaliziranosti prema KOF indeksu. Kao razlog tome oni vide između ostalog i veća ekonomska ograničenja kao što je kontrola tokova kapitala i prepreke trgovini.

Spomenuti autori također tvrde da je prosječni godišnji porast BDP-a po stanovniku, uzrokovan porastom globaliziranosti u zemljama BRICS-a, na puno nižoj razini nego u razvijenim zemljama.

Grafikon 6. Porast BDP-a po stanovniku uzrokovani porastom globaliziranosti u različitim zemljama

Izvor: Petersen, T. i Jungbluth, C. (2018) *Globalisation Report 2018: What about the BRICS countries?* Web-stranica „Global Economics Dynamics“. URL: <https://ged-project.de/ged-blog/improving-public-understanding-of-economic-globalisation/globalization-report-2018-what-about-the-brics-countries/> (08.2019.)

Iz grafikona 6 se vidi da u razdoblju od 1990. do 2016. godine rast dijela BDP-a po stanovniku, uzrokovan rastom globaliziranosti zemlje je zaista na puno nižoj razini kod zemalja BRICS-a u usporedbi sa razvijenim ekonomijama. Stoga spomenuti autori preporučuju da zemlje BRICS-a nastave smanjivati prepreke pristupu svom tržištu radi bolje globaliziranosti i većih beneficija od globalizacije. Međutim, oni također tvrde da bi i globalizirane države trebale i dalje nastaviti podizati razinu svoje globaliziranosti. Kao razlog za to smatraju da veća otvorenost prema svijetu i posebice prema zemljama u razvoju će biti pogodna za sve sudionike i voditi će prema većem pozitivnom učinku globalizacije.

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE UTJECAJA GLOBALIZACIJE NA DRŽAVE BRICS

4.1. Varijable i metode

Kako bi se mogla provesti analiza postavljenih hipoteza mora se odrediti metoda analize i varijable koje će se koristiti. Mora se pronaći pouzdan izvor podataka te pomoću određene analize testirati postavljene hipoteze.

U ovom radu će se koristiti panel analiza podataka kako bi se ustanovila povezanost između gospodarskog rasta i drugih varijabli kao što su globalizacija. Ova metoda će omogućiti da se istraži utjecaj više različitih varijabli na gospodarski rast te da se može uspostaviti da li zaista globalizacija i njene poddimenzije imaju utjecaj na gospodarski rast.

Svi podaci su prikupljeni sa službenih stranica priznatih svjetskih institucija, te većina korištenih podataka su preuzete sa službenih stranica World Banka i KOF indeksa. Koriste se podaci za razdoblje od 1993. do 2016. godine (uključujući 2016.).

Za potrebe analize moraju biti definirane zavisne i nezavisne varijable. S obzirom da zavisna varijabla može biti samo jedna – za potrebe H_1 i H_2 to je gospodarski rast koji će se mjeriti kao godišnja stopa rasta BDP-a po stanovniku u promatranim zemljama.

Glavna nezavisna varijabla je KOF indeks te za potrebe podhipoteza i sveukupno bolju analizu uključeni su i KOF indeksi za pojedinačno ekonomsku, trgovinsku i financijsku poddimenziju globalizacije. Kako bi izbjegli krivu interpretaciju rezultata mora biti odabran optimalan skup drugih nezavisnih varijabli. To će omogućiti da se utvrdi da li je globalizacija stvarno utjecala na gospodarski rast ili postoji li druga varijabla koja je tome doprinijela više.

4.1.1. Zavisna varijabla – godišnja stopa rasta BDP-a po stanovniku

Bruto domaći proizvod (BDP) predstavlja vrijednost finalnih roba i usluga proizvedenih unutar jedne godine. Ukupna vrijednost je izražena u mil. USD. BDP po stanovniku je vrijednost finalnih roba i usluga proizvedenih unutar jedne godine podijeljena sa ukupnim brojem stanovnika određene zemlje u danoj godini. U ovom radu će se koristiti BDP po stanovniku kao bolji pokazatelj standarda života stanovništva. S obzirom da se u ovom radu proučava odnos globalizacije i gospodarskog rasta zemalja koristiti će se varijabla godišnja stopa rasta BDP-a po stanovniku $[\Delta\text{GDP}]$. Ta varijabla pokazuje stopu promjene BDP-a po stanovniku u postotku u odnosu na razinu BDP-a iz prethodne godine.

4.1.2. Nezavisne varijable

Kao što je objašnjeno u gornjem djelu rada, za mjerenje globalizacije koristimo KOF indeks globalizacije.

Indeks globalizacije [KOF] – opći KOF indeks globalizacije koji uključuje sve poddimenzije indeksa. Podaci preuzeti sa službenih stranica KOF indeksa.

Indeks ekonomske globalizacije [KOFE] – indeks ekonomske globalizacije. Izračunava se kao prosjek indeksa financijske i trgovinske globalizacije.

Indeks trgovinske globalizacije [KOFT] – indeks trgovinske globalizacije preuzet sa službenih stranica KOF indeksa i izračunat prema metodologiji autora KOF indeksa.

Indeks financijske globalizacije [KOFF] – indeks financijske globalizacije preuzet sa službenih stranica KOF indeksa i izračunat prema metodologiji autora KOF indeksa.

S obzirom na podijeljenost mišljenja o utjecaju globalizacije na gospodarski rast ne može se unaprijed utvrditi odnos između ovih varijabli. Drugim riječima, za očekivati je kako pozitivni tako i negativni utjecaj globalizacije i njenih dimenzija na gospodarski rast.

Godišnja stopa rasta BDP-a po stanovniku, KOF indeksi i podindeksi predstavljaju najvažnije varijable za potrebe ovog rada. Oni predstavljaju gospodarski rast i globalizaciju. U tablici 1 je naveden prosjek BRICS-a za ove varijable.

Tablica 1. Globalizacija i gospodarski rast zemalja BRICS-a

KOF	KOFE	KOFF	KOFT	Rast BDPpc (%)
44.51	30.188	29.866	30.51	1.68475
45.7	31.249	31.59	30.908	1.677463
47.722	32.375	33.412	31.338	2.958277
49.296	33.0026	33.922	32.0832	2.721159
51.12	34.934	36.198	33.67	2.883656
52.634	37.418	39.896	34.94	0.726133
54.39	39.194	41.918	36.47	4.048452
56.324	42.034	44.006	40.062	5.155734
57.702	43.452	43.75	43.154	3.496624
58.954	46.344	48.572	44.116	3.951399
60.172	47.532	50.114	44.95	4.961572
60.658	46.412	48.504	44.32	6.214273
61.852	47.702	50.02	45.384	5.95789
62.63	48.053	51.102	45.004	6.832492
63.68	49.306	53.046	45.566	7.470686
63.828	47.468	48.462	46.474	4.361115
63.746	46.365	50.304	42.426	0.679936
64.634	47.983	52.368	43.598	5.9348
65.048	47.594	50.376	44.812	4.377403
65.3	47.47	49.73	45.21	3.329813
65.652	47.531	49.484	45.578	3.383573
65.766	47.466	52.458	42.474	2.351642
65.444	46.242	49.448	43.036	1.206736
65.416	46.237	49.476	42.998	1.66143

Izvor: izrada autora prema podacima Svjetske banke i web-stranice KOF indeksa globalizacije.

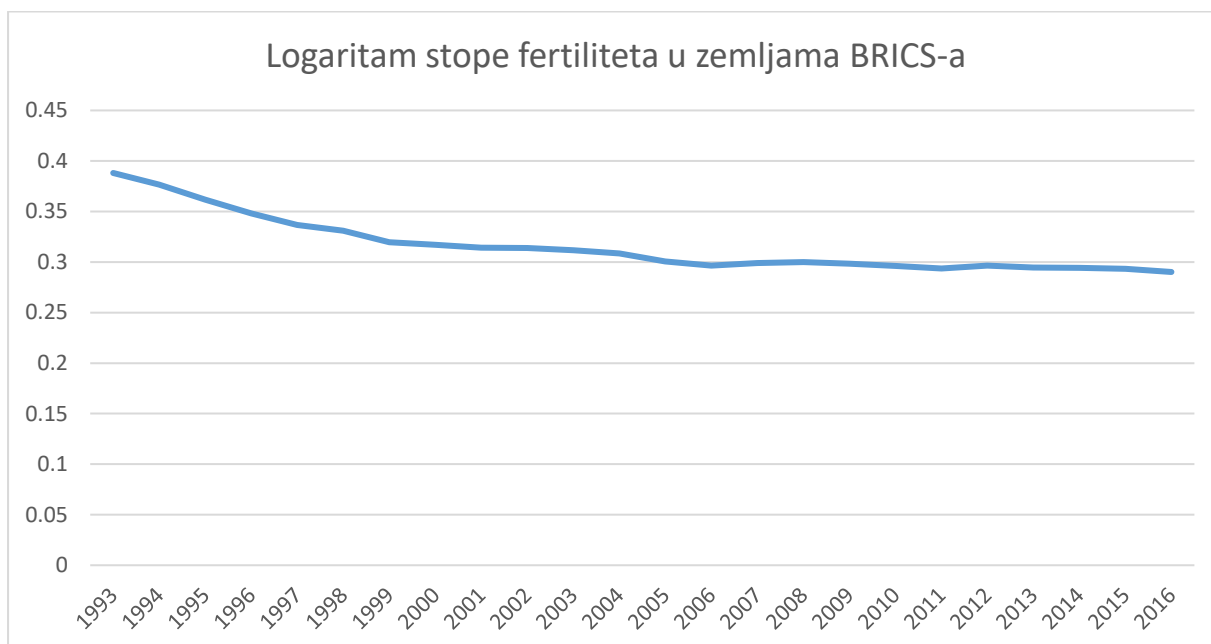
Kako bi izbjegli krivu interpretaciju rezultata te da budemo sigurni da je baš globalizacija doprinosila gospodarskom rastu a ne druga varijabla, u analizu će se dodati druge često korištene u regresijama rasta varijable:

- Logaritam razine BDP-a po stanovniku iz prethodnog razdoblja (prošle godine u ovom slučaju) [logGDPL]. Prema hipotezi konvergencije ova varijabla treba negativno

utjecati na gospodarski rast. Veća razina BDP-a u prethodnoj godini bi trebala za posljedicu imati manju stopu rasta BDP-a u promatranom godini.

- Logaritam stope fertiliteta [$\log FR$] predstavlja količinu djece koju žena može roditi dok je u fertilnoj dobi. Ova varijabla pokazuje promjene u strukturi stanovništva. Veća stopa fertiliteta vodi prema bržem rastu stanovništva što bi trebalo negativno utjecati na rast BDP-a po stanovniku. Međutim, kao što se vidi na grafikonu 7 stopa fertiliteta u zemljama BRICS-a u prosjeku u promatranom razdoblju kreće se u negativnom smjeru. To znači da u slučaju ovog rada može se očekivati veći rast stope rasta BDP-a po stanovniku uslijed blagog pada stope fertiliteta.

Grafikon 7. Kretanje stope fertiliteta u zemljama BRICS-a

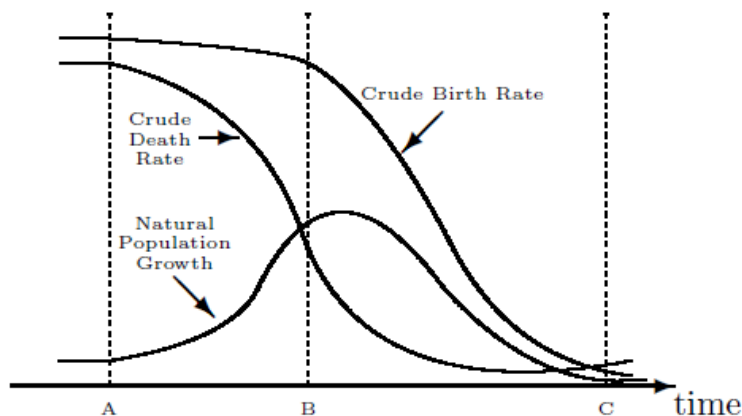

Izvor: izrada autora prema podacima Svjetske banke.

- Logaritam očekivane duljine životnog vijeka pri rođenju [$\log LEX$] služi kao indikator ljudskog kapitala. Utjecaj duljine životnog vijeka je teško unaprijed definirati. Prema Cervelatti i Sunde (2009) odnos te dvije varijable ovisi o tome je li zemlja prošla fazu takozvane „demografske tranzicije“ ili nije. Demografska tranzicija je promjena u ponašanju stanovništva koja vodi do smanjenja stope fertiliteta kojoj prethodi smanjenje stope smrtnosti. U fazi demografske tranzicije u početku stopa fertiliteta je visoka dok stopa smrtnosti počinje opadati uslijed poboljšanja uvjeta života. To vodi do smanjenja BDP-a po stanovniku zbog povećanja broja stanovnika. Nakon toga

dolazi do pada stope fertiliteta i povećanja BDP-a po stanovniku kao što se vidi na grafikonu 8.

Grafikon 8. Faze demografske tranzicije

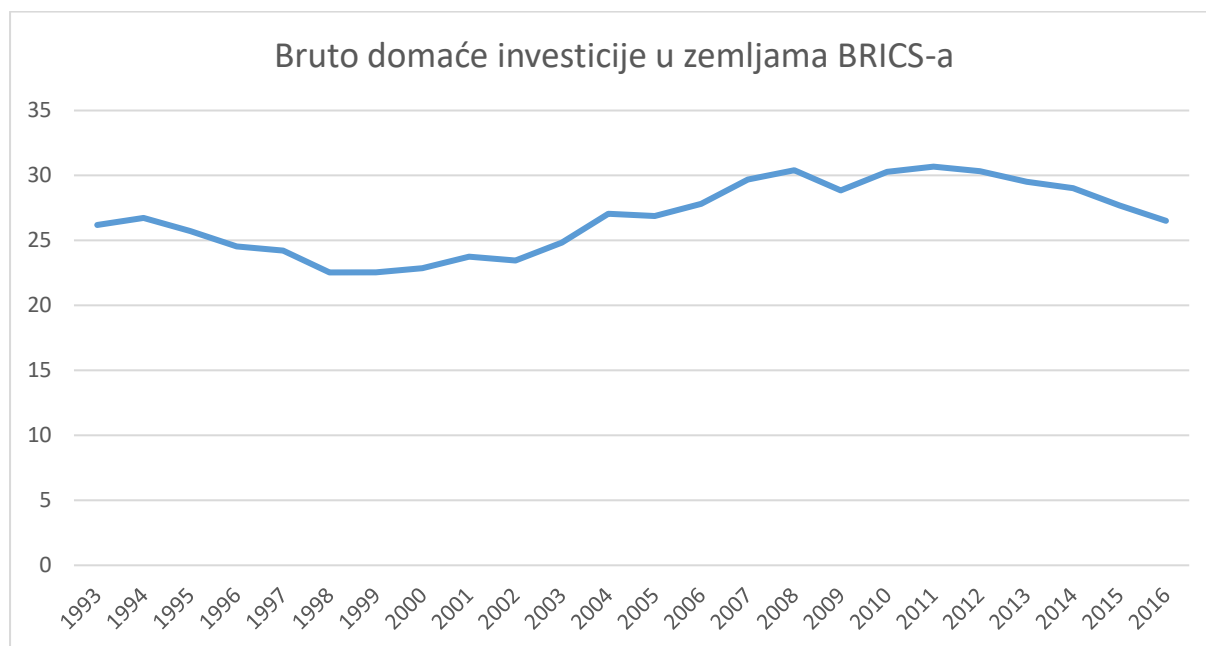

Izvor: Cervelatti, M. i Sunde, U. (2009) Life Expectancy and Economic Growth: The Role of the Demographic Transition. IZA Discussion Paper Series, No. 4160, Svibanj 2009. URL: <http://ftp.iza.org/dp4160.pdf> (08.2019).

Proučavanje demografske tranzicije nije primarni cilj ovog rada, međutim s obzirom na pad stope fertiliteta u zemljama BRICS-a koji se vidi na grafikonu 7 moguće je da se te zemlje upravo nalaze u periodu demografske tranzicije. Stoga za očekivati je kako negativni tako i pozitivni odnos duljine životnog vijeka i stope rasta BDP-a po stanovniku.

- Inflacija [INF] – promjena cijena u odnosu na vrijednost novca u jednoj godini u pojedinoj državi, utječe na kupovnu moć stanovništva, te kao posljedice može imati utjecaj na produktivnost i strukturu radne snage. Očekivani odnos inflacije i gospodarskog rasta je negativan.
- Državna potrošnja kao udio u BDP-u [GOV] bi trebala negativno utjecati na gospodarski rast.
- Investicije [INV] predstavljaju bruto domaće investicije u određenoj zemlji i mjere se u postotku od BDP-a. Veće domaće investicije kao udio u BDP-u za učinak imaju veće stope rasta gospodarstva. Međutim, na grafikonu 9 može se vidjeti da je kretanje bruto domaćih investicija u zemljama BRICS-a u prosjeku bilo nestabilno te na kraju u 2016. godini bruto domaće investicije u postotku od BDP-a su bili skoro na istoj razini kao i na početku u 1993. godini.

Grafikon 9. Kretanje investicija u zemljama BRICS-a

Izvor: izrada autora prema podacima Svjetske banke.

Iz ovog grafikona proizlazi razlog za sumnje u korisnost takvih investiranja u promatranim zemljama za njihov gospodarski rast.

4.2. Empirijsko istraživanje

U svrhu empirijske analize u ovom radu koristi se panel analiza. Koristiti će se model sa fiksnim efektom (fixed effect). Podatke za sve države i varijable su na godišnjoj razini i obuhvaćaju razdoblje od 1993. do 2016. godine. Model koji se koristi u ovom radu je sljedećeg oblika:

$$GDPGROWTH_{it} = \alpha_i \log GDPL_{it-1} + \beta_1 KOF_{it} + \beta_2 \log FR_{it} + \beta_3 \log LEX_{it} + \beta_4 INF_{it} + \beta_5 GOV_{it} + \beta_6 INV_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$i = 1, \dots, 5, t = 1993, \dots, 2016$$

Zavisna i nezavisne varijable su već navedene prije, i je jedna od pet zemalja BRICS-a, t je vremensko razdoblje. Parametar α je konstantni član, β su parametri koji će biti procijenjeni, a ε_{it} je greška relacije.

S obzirom na to što se želi istražiti utjecaj globalizacije, njene ekonomske dimenzije i trgovinske i financijske poddimenzije na gospodarski rast, u ovom empirijskom istraživanju će

biti četiri specifikacije modela. Jedna za svaku dimenziju, koristeći KOF indeks odgovarajuće dimenzije (KOF, KOFE, KOFT, KOFF). Rezultati analize se mogu vidjeti u sljedećoj tablici:

Tablica 2. Empirijsko istraživanje utjecaja globalizacije na gospodarski rast BRICS zemalja

VARIABLES	(1) GDPGROWTH	(2) GDPGROWTH	(3) GDPGROWTH	(4) GDPGROWTH
KOF	0.239*** (0.066)			
KOFE		0.164*** (0.054)		
KOFT			0.087* (0.050)	
KOFF				0.161*** (0.046)
logGDPL	-11.666*** (3.278)	-6.925** (2.670)	-4.964* (2.628)	-7.374*** (2.624)
logFR	7.485 (5.995)	4.067 (5.837)	1.559 (6.398)	0.541 (5.169)
logLEX	8.092 (17.860)	-0.129 (17.742)	-0.993 (18.747)	-8.204 (17.155)
INF	-0.002** (0.001)	-0.002* (0.001)	-0.003** (0.001)	-0.001 (0.001)
GOV	-1.929*** (0.241)	-1.773*** (0.249)	-1.880*** (0.252)	-1.689*** (0.249)
INV	-0.015 (0.085)	-0.023 (0.087)	-0.005 (0.090)	-0.006 (0.085)
Observations	120	120	120	120
R-squared	0.441	0.421	0.389	0.436

Standard errors in parentheses
 *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Izvor: izrada autora.

Iz tablice rezultata istraživanja vidi se da je utjecaj globalizacije i svih njenih dimenzija statistički značajan i pozitivnog je predznaka. Što znači da povećanje indeksa globalizacije za 1 bod utječe na povećanje stope rasta BDP-a po stanovniku za 0,24 postotnih bodova. Povećanje indeksa ekonomske globalizacije za 1 bod utječe na povećanje stope rasta BDP-a po stanovniku za 0,16 postotnih bodova. Slabiji utjecaj ekonomske globalizacije od opće globalizacije može se objasniti time da ekonomska globalizacija je samo jedna od dimenzija sveukupne globalizacije. Povećanje indeksa trgovinske i financijske globalizacije za 1 bod utječu na povećanje stope rasta BDP-a po stanovniku za 0,09 i 0,16 postotnih bodova.

Logaritam BDP-a po stanovniku u prethodnom razdoblju je imao značajan i negativan utjecaj na stopu rasta BDP-a po stanovniku kao što je i predviđeno. Inflacija je imala statistički značajan (u tri od četiri specifikacije modela) i negativni utjecaj na gospodarski rast kao što je i predviđeno. Međutim, efekt je skoro nepostojeći. Državna potrošnja je isto u skladu sa predviđanjima – imala je negativan utjecaj na stopu rasta BDP-a po stanovniku i značajna je na razini pouzdanosti od 99% u sve četiri specifikacije modela. Varijable stopa fertiliteta i duljina životnog vijeka su neznačajne u ovom modelu. Neobično je da su bruto domaće investicije imale statistički neznačajan utjecaj na gospodarski rast. Međutim, kao što je rečeno prije moguće objašnjenje je nestabilnost investicija u zemljama BRICS-a u promatranom razdoblju.

4.3. Osvrt na istraživačke hipoteze

Nakon što je sastavljen model i provedeno empirijsko istraživanje te su interpretirani rezultati slijedi osvrt na svaku od istraživačkih hipoteza.

H₁: Globalizacija pozitivno utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a.

Provedeno istraživanje je potvrdilo da je globalizacija, mjerena KOF indeksom globalizacije statistički značajno (na razini pouzdanosti od 99%) i pozitivno utjecala na gospodarski rast promatranih zemalja BRICS-a u razdoblju od 1993. do 2016. godine. Povećanje indeksa globalizacije za 1 bod utječe na povećanje stope rasta BDP-a po stanovniku za 0,24 postotnih bodova.

H_{1.1}: Ekonomska globalizacija pozitivno utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a.

Empirijska analiza je također potvrdila da je ekonomska globalizacija, mjerena KOFE indeksom ekonomske dimenzije globalizacije, statistički značajno (na razini pouzdanosti od 99%) i pozitivno utjecala na gospodarski rast promatranih zemalja BRICS-a u razdoblju od 1993. do 2016. godine. Povećanje indeksa ekonomske globalizacije za 1 bod utječe na povećanje stope rasta BDP-a po stanovniku za 0,16 postotnih bodova.

H_{1.1.1}: Financijska globalizacija pozitivno utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a.

Financijska globalizacija, mjerena KOFF indeksom financijske poddimenzije globalizacije je također statistički značajno (na razini pouzdanosti od 99%) i pozitivno utjecala na gospodarski

rast promatranih zemalja BRICS-a u razdoblju od 1993. do 2016. godine. Povećanje indeksa financijske globalizacije za 1 bod utječe na povećanje stope rasta BDP-a po stanovniku za 0,16 postotnih bodova.

H_{1.1.2}: Trgovinska globalizacija pozitivno utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a.

Nadalje, iz rezultata istraživanja proizlazi da je trgovinska globalizacija, mjerena KOFT indeksom trgovinske poddimenzije globalizacije, statistički značajno (na razini pouzdanosti od 90%) i pozitivno utjecala na gospodarski rast promatranih zemalja BRICS-a u razdoblju od 1993. do 2016. godine. Povećanje indeksa trgovinske globalizacije za 1 bod utječe na povećanje stope rasta BDP-a po stanovniku za 0,09 postotnih bodova.

H₂: Trgovinska globalizacija ima jači utjecaj na gospodarski rast i razvoj zemalja BRICS-a od financijske globalizacije.

Različita znanstvena istraživanja koja čine teorijsku podlogu ovog rada pretpostavljaju da bi trgovinska poddimenzija globalizacije trebala imati jači utjecaj na gospodarski rast zemalja od financijske dimenzije. Kao razlog tome često se navodi upitan efekt financijske globalizacije, njenu izrazitu kompliciranost, poteškoće u provedbi i zakašnjeni dolazak. Međutim, ovo istraživanje ukazuje na suprotan rezultat u slučaju promatranih BRICS zemalja. S obzirom da povećanje indeksa financijske globalizacije za 1 bod utječe na povećanje stope rasta BDP-a po stanovniku u promatranim zemljama za 0,16 postotnih bodova, dok trgovinska globalizacija izaziva povećanje od samo 0,09 postotnih bodova, možemo zaključiti da trgovinska globalizacija nije imala jači utjecaj na gospodarski rast zemalja BRICS-a od financijske. Stoga se odbacuje postavljena hipoteza.

H₃: Brži rast globalizacije zemalja BRICS-a u usporedbi s *high income* zemljama kao učinak ima konvergenciju zemalja BRICS-a prema *high income* državama.

Iz grafikona 5 na kojem se vidi da su zemlje BRICS-a ostvarivale brži rast KOF indeksa globalizacije od zemalja visokog dohotka, i iz grafikona 3 na kojem se vidi da su zemlje BRICS-a u promatranom razdoblju ostvarivale veće stope gospodarskog rasta od zemalja visokog dohotka može se zaključiti da postoji konvergencija zemalja BRICS-a prema zemljama visokog dohotka. Empirijsko istraživanje ovog rada je pokazalo da je globalizacija imala statistički značajan utjecaj na gospodarski rast zemalja BRICS-a. Stoga možemo zaključiti da je brži rast globalizacije u zemljama BRICS-a nije samo slučajno koreliran sa

bržim gospodarskim rastom od zemalja visokog dohotka, nego je upravo jedan od razloga postojanja konvergenije zemalja BRICS-a prema zemljama visokog dohotka. Prihvaća se postavljena hipoteza.

5. ZAKLJUČAK

Globalizacija je kompleksan proces, koji ima bogatu povijest i izaziva brojne rasprave u društvu među ekonomistima i znanstvenicima iz drugih područja. Brojni su bili pokušaji definiranja i mjerenja globalizacije i njenog utjecaja na svijet i pojedine države. Svako istraživanje koristi svoje metode, pretpostavke i hipoteze, stoga su rezultati različiti i često proturječe jedni drugima.

Ovaj rad koristi KOF indeks za mjerenje globalizacije. Prema tom indeksu, radi boljeg promatranja i analize globalizacija je podijeljena u tri dimenzije: ekonomsku, socijalnu i političku. U radu se prvenstveno promatra ekonomska dimenzija globalizacije, koja je zbog svoje specifičnosti podijeljena na trgovinsku i financijsku.

Odabir BRICS zemalja za ovaj rad je motiviran iz nekoliko razloga. Prvenstveno, BRICS zemlje su važni politički „igrači“ i imaju nezanemariv utjecaj na političke i trgovinske odnose u svijetu. Također, te zemlje predstavljaju zemlje u razvoju, koje su uvijek od posebnog interesa za istraživače zbog toga što imaju većih poteškoća i problema u razvoju, te se postavljaju vječita pitanja kako ubrzati njihov razvoj i hoće li zemlje u razvoju ikada stići razvijene ekonomije?

Analiza utjecaja globalizacije na gospodarski rast zemalja BRICS-a je pokazala da globalizacija pozitivno i statistički značajno utječe na godišnju stopu rasta BDP-a po stanovniku u promatranim zemljama. Što se tiče pojedinih dimenzija globalizacije također postoji statistički značajan i pozitivan utjecaj svih dimenzija i poddimenzija globalizacije (ekonomska dimenzija te trgovinska i financijska poddimenzija ekonomske globalizacije). Manje očekivan je rezultat da je financijska globalizacija više utjecala na gospodarski rast promatranih zemalja od trgovinske globalizacije. Također, utvrđeno je da brži rast KOF indeksa globalizacije kod zemalja BRICS-a pridonosi konvergenciji promatranih zemalja prema zemljama visokog dohotka.

Bez obzira na pozitivnu sliku koja se dobije iz rezultata ovog rada upitna je održivost brzog rasta BRICS zemalja. Hoće li zemlje BRICS-a nastaviti sa svojom globalizacijom i koliko će to doprinosti njihovom gospodarskom rastu? Stoga se za daljnja istraživanja ove teme mogu predložiti različite prognoze i predviđanja kretanja globalizacije i gospodarskog rasta BRICS zemalja koje će uzimati u obzir brojne promjene koji se događaju u modernom dinamičnom svijetu.

LITERATURA

1. *A Two-Factor World: The Heckscher-Ohlin-Samuelson Model*. URL: <http://faculty.washington.edu/danby/bls324/trade/hos.html> (06.2019.).
2. Baldwin, R. (2016) *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. URL: <https://books.google.de/books?id=YXx3DQAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=second+phase+globalization&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjhutb8vPPhAhXPKVAKHVh-B1EQ6AEIKDAA#v=onepage&q=second%20phase%20globalization&f=false> (04.2019.).
3. Beausang, F. (2012) *Globalization and the BRICs: Why the BRICs Will Not Rule the World For Long*. Velika Britanija: Palgrave Macmillan. URL: <https://books.google.de/books?id=X40SyyMhBC8C&pg=PT150&dq=bric+and+globalization&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwik04-KwvfAhURyqQKHQCBArkQ6AEIKDAA#v=onepage&q=bric%20and%20globalization&f=false> (04.2019.).
4. Bilas, V. (2005) *Konvergencija tranzicijskih zemalja prema Europskoj uniji*. Ekonomski pregled, 56 (3-4). Str. 221-238. URL: <https://hrcak.srce.hr/9979> (04.2019.).
5. Bjork, G.C. (1999) *The Way It Worked and Why It Won't*. Westport: Praeger Publishers.
6. *BRIC Countries 2019*. URL: <http://worldpopulationreview.com/countries/bric-countries/> (04.2019.).
7. *BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa)*. URL: <https://www.gov.za/about-government/brics-brazil-russia-india-china-south-africa-1> (04.2019.).
8. Campos, N. i Gassebner, M. (2009) *International Terrorism, Political Instability and the Escalation Effect*. KOF Working Papers, No. 220, ožujak 2008. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/50342/1/61501688X.pdf> (04.2019.).
9. Cervelatti, M. i Sunde, U. (2009) *Life Expectancy and Economic Growth: The Role of the Demographic Transition*. IZA Discussion Paper Series, No. 4160, svibanj 2009. URL: <http://ftp.iza.org/dp4160.pdf> (08.2019.).
10. *China and the WTO*. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm (04.2019.).

11. Ćorić, B. i Malešević Perović, L. (2013) *Makroekonomija: Teorija i politika*. Split: Sveučilište u Splitu. Ekonomski fakultet.
12. Das, K. (2004) *Financial Globalization and the Emerging Market Economies*. London: Routledge.
13. Dollar, D. i Kraay, A. (2001) *Trade, Growth, and Poverty*. World Bank Policy Research Working Paper No. 2615. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=632684 (06.2019.).
14. Dreher, A. (2003) *Does Globalization Affect Growth?* University of Mannheim Working Paper. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.348860> (04.2019.).
15. Dreher, A.; Gaston, N.; Martens, P. (2008) *Measuring Globalisation: Gauging its Consequences*. New York: Springer Science+Business Media, LLC.
16. *Globalization 4.0: Shaping a Global Architecture in the Age of the Fourth Industrial Revolution* (2019). URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_AM19_Meeting_Overview.pdf (04.2019.).
17. Gygli, S.; Haelg, F.; Sturm, J. (2018) *The KOF Globalisation Index – Revisited*. KOF Working Papers, No. 439, veljača 2018. URL: https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Globalization/2018/KOF_Globalisation%20Index_Revisited.pdf (04.2019.).
18. Grgurić, I. (2004) *Globalizacija, rast, nejednakost i siromaštvo*. Financijska teorija i praksa, 28(2), str. 235-250. URL: <https://hrcak.srce.hr/5743> (04.2019.).
19. Hoberman, J. M. (2014) *Age of Globalization*. Austin, SAD: University of Texas Press.
20. Johnson, R.C. i Noguera, G. (2012) *Fragmentation and Trade in Value Added over Four Decades*. NBER Working Paper 18186. Cambridge, Massachusetts: National Bureau of Economic Research.
21. Jaumotte, F.; Lall, S.; Papageorgiou, C. (2013) *Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization?* IMF Economic Review, Vol. 61, No. 2. str. 271-309. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1057%2Fimfer.2013.7.pdf> (07.2019.).
22. Klasing, M. i Millionis, P. (2012). *Reassessing the Evolution of World Trade, 1870–1949*. University of Groningen Working Paper, SSRN 2087678. Groningen, Nizozemska.

23. *KOF Globalisation index*. URL: <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (04.2019.).
24. Kose, M. A. et al. (2009). *Financial Globalization: A Reappraisal*. IMF Staff Papers, Vol. 56, No. 1. str. 8-62. URL: <http://prasad.dyson.cornell.edu/doc/research/imfsp200836a.pdf> (07.2019.)
25. Krugman, P. R.; Obstfeld, M.; Melitz, M. J. (2012) *International Economics: Theory and Policy*. 9 izd. Boston: Pearson.
26. Lockwood, D. (2000) *The Destruction of the Soviet Union: A Study in Globalization*. Basingstoke, England: Macmilan. URL: <https://www.questia.com/read/98087131/the-destruction-of-the-soviet-union-a-study-in-globalization> (04.2019.).
27. Lund, S. et al. (2017) *The new Dynamics of Financial Globalization*. McKinsey Global Institute. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/the-new-dynamics-of-financial-globalization> (06.2019.).
28. Mishkin, F. (2009) *Why We Shouldn't Turn our Backs on Financial Globalization*. IMF Staff Papers, Vol. 56, No. 1. str. 139-170.
29. O'Neill, J. (2001) *Building Better Global Economic BRICs*, Global Economics Paper No: 66. URL: <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> (04.2019.).
30. O'Neill, J. (2012) *Leading a Continent to a Place in BRICS and Beyond*. Sunday Times. URL: <https://www.pressreader.com/south-africa/sunday-times-1107/20120401/281771331159508> (04.2019.).
31. O'Rourke K. H.; Williamson J. G. (1999) *Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-century Atlantic Economy*. Cambridge, London, Velika Britanija: The MIT Press. URL: https://books.google.de/books?id=ouiSFSFh_N4C&printsec=frontcover&dq=globalization+history&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEWjF6v2NuvPhAhXHa1AKHYHFCeEQ6AEIKDAA#v=onepage&q=globalization%20history&f=false (04.2019.).
32. Ortiz-Ospina, E.; Beltekian, D.; Roser, M. (2019) *Trade and Globalization*. URL: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization> (06.2019.).

33. Petersen, T. i Jungbluth, C. (2018) *Globalisation Report 2018: What about the BRICS countries?* Web-stranica „Global Economics Dynamics“. URL: <https://ged-project.de/ged-blog/improving-public-understanding-of-economic-globalisation/globalization-report-2018-what-about-the-brics-countries/> (08.2019.).
34. Ranjan, V.; Agrawal, G. (2011) *FDI Inflow Determinants in BRIC countries: A Panel Data Analysis*. International Business Research, Vol. 4, No. 4. str. 255-263. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan048983.pdf> (04.2019.).
35. Rodrik, D (2011). *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. Prvo izdanje. New York: W. W. Norton & Co.
36. Rodrik, D. i Subramanian, A. (2009) *Why Did Financial Globalization Disappoint?* IMF Staff Papers, Vol. 56, No. 1. str. 112-138. URL: https://books.google.de/books?id=99sUDAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (04.2019.).
37. Romer, P. M. i Nordhaus, W. D. (2018) *Economic Growth, Technological Change, and Climate Change*. The Royal Swedish Academy of Sciences, 2018. URL: <https://www.nobelprize.org/uploads/2018/10/advanced-economicsciencesprize2018.pdf> (07.2019.).
38. Shahzad, A. (2006). *What is Globalization - Historical Background*. Jadavpur Journal of International Relations, 10 (1), str. 204-212. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0973598406110013> (04.2019.).
39. Šporer, Ž. (2000). *Controversies of Globalization*. Revija za sociologiju, 31 (3-4), str. 165-181. URL: <https://hrcak.srce.hr/154302> (04.2019.).
40. Stuenkel, O. (2013). *South Africa's BRICS membership: A Win-Win Situation?*, African Journal of Political Science and International Relations. 7. Str. 310-319.
41. Subramanian, A. i Kessler, M. (2013) *The Hyperglobalization of Trade and Its Future*. Washington, DC, SAD: Peterson Institute for International Economics. URL: <https://piie.com/sites/default/files/publications/wp/wp13-6.pdf> (04.2019.).
42. Tkalac Verčić, A.; Sinčić Ćorić, D.; Plošli Vokić, N (2010) *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.

43. Usanov, A. et al. (2012) *New Players, New Game? The Impact of Emerging Economies on Global Governance*. Hag, Nizozemska: The Hague Centre for Strategic Studies and TNO.
44. Vujakovic, P. (2010). *How to Measure Globalisation? A New Globalisation Index (NGI)*. FIW Working Paper, No. 46, FIW - Research Centre International Economics, Vienna.
URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/121046/1/N_046.pdf (04.2019.).
45. *World Bank Country and Lending Groups*. URL:
https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519#High_income
(04.2019.).
46. *Worldbank World Development Indicators*. URL:
<https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators> (04.2019.).

TABLICE, GRAFIKONI I SLIKE

Grafikoni

Grafikon 1. Faze globalizacije.....	2
Grafikon 2. Dimenzije globalizacije.....	5
Grafikon 3. Usporedba rasta zemalja BRICS-a sa zemljama visokog dohotka	31
Grafikon 4. Usporedba razine BDP-a po stanovniku između zemalja BRICS-a i zemalja visokog dohotka	32
Grafikon 5. Usporedba kretanja KOF indeksa globalizacije u među zemljama BRICS-a i zemljama visokog dohotka	33
Grafikon 6. Porast BDP-a po stanovniku uzrokovani porastom globaliziranosti u različitim zemljama	34
Grafikon 7. Kretanje stope fertiliteta u zemljama BRICS-a.....	39
Grafikon 8. Faze demografske tranzicije.....	40
Grafikon 9. Kretanje investicija u zemljama BRICS-a	41

Tablice

Tablica 1. Globalizacija i gospodarski rast zemalja BRICS-a	38
Tablica 2. Empirijsko istraživanje utjecaja globalizacije na gospodarski rast BRICS zemalja	42

Slike

Slika 1. Struktura KOF indeksa globalizacije	24
Slika 2. Heckscher-Ohlin-Samuelsonov model.....	28

SAŽETAK

Utjecaj globalizacije na zemlje i njihov gospodarski rast još uvijek nije u potpunosti istražen. Taj utjecaj se ne može definirati kao striktno pozitivni ili striktno negativni. Brojna istraživanja pokazuju da različite zemlje imaju različitu korist od globalizacije. Također, dimenzije i poddimenzije globalizacije se često razlikuju po intenzitetu utjecaja na zemlje ili čak variraju između pozitivnog i negativnog efekta. Dinamičan i promjenjivi karakter globalizacije očituje se i kroz njenu povijest. Zbog svoje specifičnosti poseban interes predstavlja utjecaj globalizacije na zemlje u razvoju, od kojih u ovom radu su analizirani pet takozvanih „BRICS“ zemalja. U ovom radu je utvrđen pozitivan i statistički značajan utjecaj globalizacije na zemlje BRICS-a u razdoblju od 1993. do 2016. godine. Također, u ovom radu utvrđen je i pozitivan utjecaj ekonomske dimenzije globalizacije kao i njenih poddimenzija (trgovinske i financijske) na zemlje BRICS-a.

SUMMARY

The impact of globalization on countries and their economic growth has not yet been fully explored. This influence cannot be defined as strictly positive or strictly negative. Numerous studies show that different countries receive different benefits from globalization. Also, the dimensions and sub-dimensions of globalization often vary in the intensity of their impact on countries or even vary between positive and negative effects. The dynamic and changing nature of globalization is evident throughout its history. Due to their specificity, the impact of globalization on developing countries is of particular interest. Five of those countries, the so-called "BRICS" countries are analyzed in this paper. This paper finds positive and statistically significant impact of globalization on BRICS countries from 1993 to 2016. Also, positive impact of the economic dimension of globalization as well as its sub-dimensions (trade and financial) on BRICS countries was found in this paper.